

ДЗЕЮЧЫЯ АСОБЫ

А л ь д о н а, 60 гадоў, настаўніца калгаса «Нёман».
Л ю с я, 30 гадоў, яе дачка.
А р н о л ь д Ч э п і к, 33 гады, муж Люсі.
А н э т а, 65 гадоў, даярка калгаса «Прыпяць».
С ц я п а н В а ш ч ы л а, 40 гадоў, яе сын, рабочы.
В о л ь г а, 38 гадоў, яго жонка, кухар.
Т а с я, 16 гадоў, іх дачка.
А н ф і с а, 57 гадоў, фельчар-акушэр калгаса «Дзвіна».
Г а л я, 37 гадоў, яе дачка.
Л я в о н П а т р у б е й к а, 38 гадоў, аспірант, муж Галі.
К о с ц і к, 16 гадоў, іх сын.
С а н т э х н і к.

Месца дзеі — вялікі горад.

ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

КАРЦІНА ПЕРШАЯ

Марная справа аўтару прядумляць дэкарацыі на сцэне, апісваць мэб-лю, бутафарыю, пейзаж, эмблему на заслоне... Умоўнасьць яго вялі-касці Тэатра і фінансавыя магчымасці дырэктара так пералапаць рэмаркі-апсанні, што глядачам, якія не працягаюць п'есу, а ў жыцці яно так звычайна і ёсць, потым ніколі не даказаць, што аўтар хацеў іншага. Так што нахай пануе фантазія мастака, рэжысёра, акцёра, кіраўніка светалазернай апаратуры.

Камедыя-дубок амаль нічым не адрозніваецца ад традыцыйнай камедыі, толькі ў ёй, кажу пра нашу беларускую, больш мякка-папучальнага тону, смелага звароту з парадаў ці апеляцыяй да глядзельнай залы. Нахай у акцёра пануе рэальны дух сапраўднага жыцця з доляй яркай імправізацыі: ёсць вечная неабходнасць духоўнага празроння і сама-ўдасканалення асобы, якая павінна хоць калі-небудзь за сваё такое кароткае і доўгае жыццё ўразаць: «Шчасце не ў тым, чаго няма ў цябе, а ў тым, што ты ёсці!»

Пазначым толькі самыя неабходныя рэчы, якія сімвалізуюць сабой тры кватэры ў шматпавярховым доме. У першай — Арнольда Чэп-ка — тэлевізар, газавая пліта, крэсла; у другой — Вашчылы — стол, табурэткі, тэлевізар; у трэцяй — Патрубейкі — тэлевізар, два жур-нальныя столікі, ложка, адна табуретка. Тры вялізныя рамы вокнаў: у кожнай кватэры сваё святло: у Чэпкіаў — чырвонае, таршэр; у Вашчылы — зялёнае, абажур; у Патрубейкі — жоўтае, настольная лампа. І тэлефоны аднаведнага колеру. Пры неабходнасці з дапамогай святла кватэру аднаго з трох можна выкарыстаць як пакой другога. Роля святла не апошняя, бо дзея п'есы адбываецца ўзімку, а зімовы дзень, як вядома, вельмі кароткі. Цяпер можна пачынаць.

Ранак. Кватэра Сцяпана Вашчылы. С ц я п а н, В о л ь г а і іх д а ч к а Т а с я с недаюць за сталом. Аператыўна так снедаюць, бо кожны спяшаецца на работу.

С ц я п а н. Зноў пытаю... Я ў сваіх ці ў бязлюднай кактусавай пустыні?

В о л ь г а. Не гарлапань.

Т а с я. Паесці спакойна не дадуць.

С ц я п а н (Да жонкі). Дай тры рублі, кактусаве тваё сэрца. Маці на такіх прывезці хачу.

В о л ь г а. Не дам. У мінулую суботу браў пяць руб-лёў. Ні маці, ні грошай.

С ц я п а н. Я пераблытаў. Сённяка едзе. Дай тры рублі, не рві душу.

В о л ь г а. Хто ж яе сустрэне, калі мы на рабоце?

С ц я п а н. Я невiнаваты, што дзяржава папрасiла мяне прапрацаваць яшчэ адну «чорную суботу». Я паваяжаю сваю дзяржаву і люблю свой завод. Аўпрашуся.

В о л ь г а. Рабочы час — рабоце! Прыедзе сама. Не першы раз.

С ц я п а н. Ды што ж гэта такое, людзі?! Дай трыак.

В о л ь г а. Праг'еш.

С ц я п а н. Богам клянуся... не.

В о л ь г а. Тры гады вазіў аўтобусам, а цяпер, багацей, на таксі ўздумаў.

С ц я п а н. Зразумей ты, супружніца. Хачу чалавеку прыемнае зрабіць. Маё права.

Т а с я. Дайце яму тры рублі.

В о л ь г а. А дзе ж яму іх узяць? Трыццаць рублёў на абанемента на футбол браў?

С ц я п а н. Дваццаць восем.

В о л ь г а. Сорака пачак «Шрымы» кушiла? Абанемента у лазню набыла? Зiмовую шапку, празны, споднікі... Дзе дзесяць рублёў, якiя ты браў на курэй?

С ц я п а н. Курэй не было. Сам загадчык падсобнай гаспадаркi ў стол загазаў прыязджаў. Няма камбiкармоў, куры не набралi неабходную вагу.

В о л ь г а. I ты аддаў дзесяць рублёў на камбiкармы?

С ц я п а н. Я іх пазычыў!

В о л ь г а. Каму?

С ц я п а н. Аднаму... iнжынеру.

В о л ь г а. Вось і вазьмі чырвонца і прывязеш з сiрэнай. наймеш машыну Саўміна і прывязеш з сiрэнай.

С ц я п а н. Усё! Палундра! Канцы! Будзем жыць па асобку, ядроны карань. Чыстымі сто восемдзесят тры рублі і дзве капейкі маю.

В о л ь г а. Колькі жывеш, столькі адзьяляешся.

Т а с я. Я дала б гэтыя тры рублі і не сварылася б.

В о л ь г а. Не вучы. Месячную норму выбрай.

С ц я п а н. Бог бачыць усё. Ён пашле табе заяцка.

Дачушка, бацька дазваляе прывесці ў хату чалавека любой нацыянальнасці і любога колеру скуру.

В о л ь г а. Цьфу, п'яніца. Яшчэ накаркаеш.

С ц я п а н. Не п'яніца я. Раскладзілі, разумееш,

плётка, маўляў, што ні славянiн — дык п'яніца. Выпiваю маленька, таму што душа баліць.

В о л ь г а. I чаго яна ў цябе баліць? Страхі над галавой няма, тэлевізара, няма што з'есці, не адзеты?

С ц я п а н. Ты, кухар, не зразумееш. Баліць, што маці супраць волі ў горад бяру.

В о л ь г а. Не навечна ж. На зiму толькі. I потым, хто цябе прымушае яе браць?

С ц я п а н. О! Тут ты ўся. Канешне, табе было б куды спадручнай, каб маці ў вёсцы зiму гiбела.

В о л ь г а. З глузду з'ехаў... ух... замахаў рукамі.

С ц я п а н. Маці не выжыве адна ў вёсцы. Сiлы не тыя. Дай тры рублі.

Паўза.

Т а с я. Я дам.

С ц я п а н (*узрадаваўся*). О! Мая закваска. (*Цалуе дачку ў галаву*.) Абяцаю. За трынаццатую зарплату куплю табе сiпыльскія богы. Будзеш хадзіць, як жонка якога-небудзь мафіёзі.

В о л ь г а. Лепш знайсці свайго мясцовага мафіёза, а не чобаты.

С ц я п а н. Мая знойдзе. Унука прыбiральшчыцы.

В о л ь г а. Цьфу, каб ты праваліўся.

С ц я п а н. А што? У іх цяпер міністэрскі аклад з чагырох месцаў. Без плана, без субот і мастацкай самадзейнасці.

Т а с я. Даю тры, а вернеш з працэнтамі — пяць.

С ц я п а н (*як аглушаны*). А... ета, разумею. Закваска мая, а цеста маці.

Т а с я. Хочаш жыць, умей круціцца.

С ц я п а н. А вось гэта не грэба. Буржуазны лозунг.

Што ў вас там, у мяса-малочным тэхнікуме, вучаць пачынаць абдiраліаўку з бацькоў?

В о л ь г а. Не чапіся да дачкі. Ты ёй на капейку нічога не купіў.

Т а с я. Не згодзен — давай назад.

С ц я п а н. Згодзен.

Жонка і дачка выходзяць. Спяпа адзiн.

Родная дачка. Дажыўся. З такой хваткай і да загса недалёка. Можна, баба Анэта мазгі ўставіць.

Зацямненне.

КАРЦІНА ДРУГАЯ

Кватэра Арнольда Чапкі. Кожны заняты сваёй справай. Л ю с я нешта піша. А р н о л ь д робіць чаканку. Некалькі партрэтаў над тэлевізарам. Нездзе ў суседзяў б'е гадзіннік.

Л ю с я (стомлена раззінае спіну). На маім пятнаццаці ноль-ноль.

А р н о л ь д (незадаволена). А што — твае ў Парыжы, а мае ў Пекіне? Не глухі. Супакойся.

Л ю с я. Я абсалютна спакойная. Спадзяюся, што з англійнай ты не прымусліш, сваю пакуль яшчэ жонку, ехаць на вакзал сустракаць маці.

Арнольд падкашыўся і пачаў нервова хадаць па пакоі.

Ты закончыў партрэт «Цыганскага барона»?

А р н о л ь д. Не, не, не! Тысячу разоў не. У мяне знікла натхненне.

Л ю с я. Супакойся.

А р н о л ь д. Я абсалютна спакойны. Абсалютна.

Л ю с я. Канешне, калі б прыязджала твая мамачка...

А р н о л ь д. Не будзем чапаць маю... Так. Яна любіць кошак, сабак і... палкоўнікаў. Але ж даглядае і абслугоўвае ўсіх сама.

Л ю с я. Мая маці не інвалід.

А р н о л ь д. Яна горш за інваліда. Што, я не ведаю? Адзін язык... гэта ж пяць радыёстанцый «Голас Амерыкі». З мухі зробіць слана, усе навіны расстрасе, плёткі сабярэ, а ў мям, нашым, становішчы, можна сказаць, падсобнага падполля, патрэбна абсалютная герметычнасць інфармацыі. Мая маці, дарэчы, зразумела, чаму я кінуў работу мастака кінагэатра і пайшоў на вольны хлеб, каб забяспечыць тыл, будучыню. І потым — вечныя павучанні.

Л ю с я. Я яе сюды не клікала. Дарэчы, ліст адрававаны на тваё імя.

А р н о л ь д. Глуштва. Дыпламатычны ход гвардзейца першых пяцігодак.

Л ю с я. Пятнаццаць дзесяць.

А р н о л ь д. Бачу, не сляпы.

Л ю с я. Супакойся, не крычы. Памятай пра ўдечку інфармацыі.

А р н о л ь д. Я абсалютна спакойны.

Л ю с я (адкінула ўбок лічы). Зноў наблытала. Як можна з табою існаваць?

А р н о л ь д. Са мной? Нахабства... Я... анёл! Рвеш гэтую капейку, дзе можна і нельга, цягнуеш у хату ўсе: ад праблага талона да жалезабетоннага слупа.

Л ю с я. Ты — на сваю ашчадную кэшчку, а я — на сваю. Так што мы квіты.

А р н о л ь д. У цябе няма самастойнага мыслення. Ты жывеш з аглядкай на іншых. Прачула, што Сцяпан прывозіць сваю старую на зіму, ух, лабегла званіць сваёй заступніцы. А калі б гэты ідыёт завёў тыгра?

Л ю с я. Мая маці не тыгр, а настаўніца.

А р н о л ь д. Яна горш за тыгра. (Падыходзіць да газавай пліты.) Будзь ты пракляты, Сцяпан! Каб цябе перакасіла! Каб твая Тася нагуляла табе ўнука!

Л ю с я. Супакойся, падумаюць, ацалеў.

А р н о л ь д. Я абсалютна спакойны. Вар'яцтва на парозе. Так хацелася зіму папрацаваць, не шкадуючы дзяржаўных грошай. (Нервова.) Дайце мне нарэшце зарабіць спакойна на кааператыўную кватэру, мэблю, дублёнку, гараж, машыну, домработніцу, залатыя пярсцёнкі (убок), палюбоўніц і дачу ў Алушце.

Л ю с я. І ты хочаш зарабіць усё гэта... за адну зіму?

А р н о л ь д. Часткова і за зіму.

Л ю с я. Добра. Паеду я.

А р н о л ь д. Навошта ж? Каб потым папракаць, што даводжу пакуль яшчэ жонку да неўрозу? Дзеень працаў. Паеду я.

Л ю с я. Не трэба ахвяр. Паеду я.

А р н о л ь д. Без панікі. Супакойся. Гэта зраблю я.

Л ю с я. Я абсалютна спакойная. У рэшце рэшт гэта мая маці. Проста ты яшчэ раз даказаў, што мы не падыходзім адзін другому.

А р н о л ь д. Зафіксуй. Не я ініцыятар гэтай ідэі. Еду я. Толькі прашу: правядзі з ёй графілактывную работу, а то яна не выходзіць з ролі настаўніцы ўсе пяцьдзесят год. Часы мяняюцца, а з ім і людзі. Кожны корміць сябе так, як яму лягчай і ямчэй. У кожнага свой бог. Ой, зусім забыўся. Яна ж храпе па начах. І ўначы немагчыма будзе што-небудзь выкляпаць.

Л ю с я. Ты ніколі не любіў маю маці.

А р н о л ь д. Я люблю сваякоў на адлегласці.

Л ю с я. А... пра што гаворка? Восеньскі ліст на дрэ-
ва не вернецца.

А р н о л ь д. Вобразна. Гэта цябе ваш новы началь-
нік дзяржстраху навучыў?

Л ю с я. Не іранізуй, я пакуль што яшчэ твая жонка.
Маці аддамо маленькі пакойчык.

А р н о л ь д. А ты?

Л ю с я. Як-небудзь перакантуемся! Тры месяцы ра-
зам.

А р н о л ь д. Яна западозрыць надобрае, і тады на-
огул рагунку не будзе. Пераходзь у мой пакой.

Л ю с я. Мерсі. Арнольд, хачу цябе папрасіць.

А р н о л ь д. Прасі. Многа пазычыць не магу.

Л ю с я. Я не пра грошы. Маці пісала — у яе слабое
сэрца.

А р н о л ь д. Гэта ў яе слабое сэрца? Кожны дзень
пяць кіламетраў да школы ў суседнюю вёску і пяць
назад. Яна мяне перажыве.

Л ю с я. Цяпер сілы не тыя. Я прашу цябе, калі ты
яшчэ хоць кроплю кахаеш мяне... давай пры маці не
будзем паказваць, што мы... што кожны свм па сабе.
Абяцаю, калі гэта будзе табе пагрэбна... я падпішу за-
яву на развод. Дамовіліся?

А р н о л ь д. Дамовіліся. Хоць мне будзе цяжка
стрымаць эмоцыі. Толькі няхай яна мяне не павучае,
як быць сапраўдным грамадзянінам. Я сыты дзіцячым
садам, школай, тэхнікумам, прафсаюзнай організа-
цыяй.

Званок.

Л ю с я. Можа, твой заказчык?

А р н о л ь д. Без тэлефоннага званка?.. Божжа, а калі
абэхээсэс? Сцяпан, падла, настукаў. Прыкрый газетамі
карціны. Ай, Божжа, не рукі, а граблі. Ідзі, адкрывай.
Я сам.

Л ю с я выходзіць і хутка вяртаецца назад.

Л ю с я. Арнольд, маці прыехала! (Выходзіць.)

А р н о л ь д. Тры рублі засталіся цэлымі.

Уваходзіць А л ь д о н а, Л ю с я і А н э т а.

(Убок). Божжа, няўжо і сястру з сабой прывезла?

Л ю с я. Аўтобус прыехаў на гадзіну раней.

А р н о л ь д (убок). Я думаю... застрашыла вадзі-

целя, і той шураваў, каб хутчэй пазбавіцца ад народнага
кантролю.

А л ь д о н а. Добры дзень, Арнольдзік, даражэнькі!
Хадзі, я цябе пацалую.

А р н о л ь д (нечакана вельмі ласкава). Альдона
Іванаўна, мы так хваляваліся, так...

Цалуюцца.

А л ь д о н а. Вось і прыехалі... Душна ў вас.
Знаёмцеся. Анэта Іванаўна, даярка калгаса «Пры-
пяць». Распранайся, Анэта, здымай хустку, сядай... бу-
дзем абедаць. Ану, адгадайце, на каго яна падобная?

Л ю с я. Ма... неяк... раптам. Твая баявая сяброўка.

А л ь д о н а. Не пра тое. На каго падобная? Ар-
нольд, ты мастак. На каго?

А р н о л ь д. Вы ставіце мяне ў няёмкае станові-
шча.

А л ь д о н а. А ўсё ж?

А р н о л ь д. Ну... (Прыглядаецца.) На Юрыя Ні-
куліна.

А л ь д о н а. Тожга ляпнуў. Анэта Іванаўна родная
маці суседа твайго Сцяпана. Няўжо няма падабенства?
А? Стаіць, бачу, бедная, мерзене на вакзале. Разгавары-
ліся. А вохці мне, суседкі!

Л ю с я (адводзіць маці ўбок). Ма... Я ж табе пісала,
што мы не падтрымліваем аніякіх адносін са Сцяпанам.
Не размаўляем нават...

А л ь д о н а. Дык гэта вы, а гэта мы. Да стала. О-го,
і ў гэтым пакоі чырвоныя абоі. Усё ў чырвані. Сімвал
рэвалюцыі?

А р н о л ь д. Ну, як вам сказаць. Не зусім.

Л ю с я. У нас на японскі манер.

А р н о л ь д. У Японіі чырвоны колер... так ска-
заць, сімвал кахання.

А л ь д о н а. Чуеш, Анэта, недарма жыццё пражы-
лі. Недарма ўзрывалі варожыя эшалоны, сеялі, жалі...
Недарма, калі галоўнае слова ў дзяцей нашых «любоў».
Люсецька, нясі яечню. Да стала, людзі, да стала.

Анэта моўчыкі дастае з сумкі літровую бутэльку самагонкі.

А р н о л ь д (з жасам). Не, не, не! З такой дозай
свята зацягнецца на тыдзень. Пакіньце Сцяпану, а то
яшчэ вокны нам паб'е.

Ліюся я. Анэта Іванаўна, не трэба. У нас ёсць сухое віно.

Арнольд. Марачнае. Партугальскае.

Ліюся я (Альdone). Ма... толькі не расцягвай сустрачу, як настаўніцкі сход. Табе трэба адначыць, Арнольд хоча працаваць.

Арнольд. Не вучы, не люблю. А што, Анэта Іванаўна, на Палесі яшчэ самагонку гоняць?

Анэта. Той-сёй гоніць. Піць няма каму.

Арнольд. Як?

Анэта. Дзяды паўміралі. Бабы паслабелі. Болей літра не вып'юць.

Арнольд. У адзін прысест?

Анэта. Не-е. За зіму. А я дык расціраюся ад радыкуліту. Замест дэнатурагу. Хлебная.

Арнольд. Схавайце. Не-не-не. Другім разам.

Арнольд. Вып'ем. За сустрэчу з дзеткамі, нашай надзеяй і апорай. Хто б я, скажам, была без дачкі і зяця? Так. Хворая, невясёлая, адзінокая настаўніца. А та-ак!..

Арнольд (убок). Ёсць з каго зрабіць хворых, адзінокіх, невясёлых.

Арнольд. А з імі... Яшчэ хочацца радавацца і чакаць раніцой сонейка. Недарма, скажу вам...

Арнольд (убок). Узрываці варожыя эшалоны.

Арнольд. Узрываці варожыя эшалоны.

Арнольд (убок). Склероз прагрэсіруе. Вып'ем за жанчын. За кухню.

Арнольд. За вас, дзеткі.

Усе выпілі.

Помню, у 1939 годзе. На Нёмане ў нас. Малады афіцэр Чырвонай Арміі. Ты памятаеш, Анэта, якія афіцэры былі да вайны?

Арнольд. Ціха!.. Усім ціха. (Упаў на калені і прыклаў вуха да падлогі.)

Анэта (перахрысцілася). Госпадзі, сіла нябесная.

Чуваць неразборлівыя словы сваркі.

Арнольд. Сцяпан з работы прыйшоў.

Паўза.

Анэта. То дзякую вам. Пабягу да сваіх.

Арнольд. Пасядзі, Анэта Іванаўна, не на вяселле спяшаешся.

Анэта. Ат... галава-клёпка. Нічога ўнучцы не купіла.

Арнольд. Купіце ў мяне сувенір «Цыганскі барон». Цяпер гэта вельмі модна.

Анэта. Нешта з медзі. Мо дарагая?

Арнольд. На базары дваццаць пяць. Вам па-суседску аддам за дваццаць.

Анэта дастае грошы і бярэ чаканку.

Арнольд. Я вас праводжу.

Арнольд. Госпадзі, куды спяшацца? Сядайце. Пагаворым.

Анэта. Не. Пайду.

Арнольд. Анэта Іванаўна, калі будучь крыўдзіць... прыходзь да мяне.

Анэта. Дзякую на добрым слове. (Ужо апанутая раптам села.)

Арнольд. Баішся нявесткі?

Анэта. Усяго баюся, Альдона. Навошта ён мяне цягнуў у горад?

Ліюся я. Сдерпіцца-злюбіцца. Трэба крыху і адпачыць ад цяжкага сялянскага жыцця.

Анэта. Пагунаю. (Перахрысцілася.) Госпадзі, урагуй і памілуй. (Выходзіць.)

Вяртаецца Арнольд. Ён у добрым настроі.

Арнольд. З лёгкай рукі Анэты... веру, канец год да будзе пгчаслівы.

Арнольд. Дзеці мае, ніяк не зразумею, чаму ўсё наскокам, мітусліва?.. Не далі чалавеку даесці... куды ляцець?

Арнольд. Час такі, Альдона Іванаўна, шмат пудаў у свеце і ўсё хочацца пакаштаваць. І карыстацца асалодай трэба па магчымасці ўпотаі.

Арнольд. Не разумею.

Ліюся я. Ведаеш, ма... Ты даўно не была ў нас. Абставіны змяніліся. Арнольд пакуль часова не працуе. Захацелася чыстай творчасці. Таму мы цяпер вельмі асцярожныя ў адносінах да суседзяў, сяброў. Ведаеш, людская зайэдрасць, незадаволенасць лёсам, ананімкі, плёткі, званкі.

Арнольд. Моцарт і Сальеры?

Арнольд. Доля ісіціны ў вашых словах ёсць. Сап-
раўдны талент мае ворагаў.

Ліусія. Таму мы не падтрымліваем адносіны ні з
кім.

Альдона. Божа, як жа так можна жыць?

Арнольд. Паўмільёна ў горадзе існуе так, і яшчэ
нічо не ўдзец. Пайду ў ванную. Будуць званіць, я ў
камандзіроўцы. (*Выходзіць.*)

Ліусія. Менш эмоцый, сяброўскіх кампаній, гра-
мадскіх даручэнняў. Глядзі тэлевізар, адкрый фортку,
дыхні паветрам, кінь галубам круп, і спакой, толькі
спакой. Як сэрца?

Альдона. Нармальна.

Ліусія. Трымай у спакоі.

Альдона. Для каго, дочка? Думала, прыеду,
а мне насустрач крывенькімі ножкамі цёп-цёп, унучак.

Ліусія. Усяму свой час. Мы яшчэ не нажыліся для
сябе. Тыл забяспечыць трэба.

Альдона. Сем год чакаю. Пакажы, што хоць ён
робіць?

Люся паказвае чаканку.

Ліусія. Егіпецкі цар Тутанхамон. Гэта «Цыганскі
барон». Копіі.

Альдона (*у акуллярах*). Вельмі прыгожа. А гэта
чый партрэт?

Ліусія. Свая кампазіцыя. Абагульнены вобраз. Па-
эт Усходу.

Альдона. Вось яно што. Люлька, бачу, як у Ясе-
ніна, а нос і врасы Пупкіна.

Ліусія. Толькі не крытыкуй яго. Арнольд кляпае
тое, што ідзе, што можна прадаць.

Альдона. Няхай стругае. Як ты, дочка? Як
школа, дзеці?!

Ліусія. Змагаюся.

Альдона. А дзе спыткі? Дай глянуць. Першыя
літаркі-буквачкі, нолкі, словы... Свет нараджаецца
пад рукою. Таінства. Я табе памагаць буду.

Ліусія (*не адразу*). Я перавялася ў прадлёнку. Іду
з гадзіны да шасці. Хоць адсыпаюся ўволю.

Тэлефонны званок.

Альдона. Алё. Кватэра Чэпіка. Правільна. А ён
у ваннай.

Ліусія. У камандзіроўцы.

Альдона. Ён у камандзіроўцы. Што? Правільна,
дзетка. У ваннай у камандзіроўцы.

Ліусія (*забірае трубку*). Ма!.. Слухаю вас. Ён ча-
кае. Прыходзьце.

Альдона. Нічога не ўдямлю. Спачатку ў ваннай,
потым у камандзіроўцы, цяпер прыходзьце. Гэта ж
хлусня, Люсенька.

Ліусія. У нас заўжды так.

Альдона. Мне цяжка будзе жыць у хлусні, до-
чачка.

Ліусія. А што рабіць, ма... Паціху і ты прывыкнеш.
О, тэлевізар забылі ўключыць. Сядай бліжэй. Будзь як
дома.

Зацямненне.

КАРЦІНА ТРЭЦІЯ

Кватэра Лявона Пагрубейкі. Схіліўшы галаву над маленькім столі-
кам, працуе пры святле лампы Лівон. Жонка Галія ляжыць
у ложка. Чытае кніжак і брашур раскідана па ўсім пакоі. Лі-
вон прагна п'е ваду з малочнай бутэлькі, ідзе на кухню. Чуваць гру-
кат пустых кастрুলь. Уваходзіць Лівон, злосны, бы галодны тыгр,
сядае да століка, зноў нешта рашуча крэмзае алоўкам па паперы.

Галія. Падай вады.

Лявон нясе жонцы бутэльку з вадой.

Лівон. Чыя гэта была вар'яцкая ідэя абмяняць
родны Віцебск на сталіцу?

Галія. Твая і мая. Я ехала, каб жыць бліжэй да
сына, а ты — да сталічнай эліты. Маці не прырэчыла.

Лівон. І дзе ж твая маці, дзе славуцы фельчар-
ардэнаносец?

Галія. Абяцала прыехаць.

Лівон. Два галы восем месяцаў і тры дні, як яна
на пенсіі. Напішы ёй ласкавы ліст, маўляў, так і так:
муж павінен праз месяц-два выдаць кніжку, абараніць
дысертацыю. Сама я на сесіі. Прыезджай, маўляў, у
госці.

Галія. І не адзін раз. Перадавала ў кожным
пісьме тваё запрашэнне пажыць у нас. Абяцае.

Л я в о н. Абяцаньнямі сыты не будзеш. Колькі ёй далі пенсіі?

Г а л я. Шэсцьдзесят рублёў.

Л я в о н. Проста зайздросна. Такія грошы.

Г а л я. Я магу пайсці пазычыць у суседзяў.

Л я в о н. Ніколі! Я буду паміраць з голоду, а не кіну сваю годнасць пад ногі. Прыйдзе час, і я стану славу-тым, стану.

Г а л я. Чулі гэта. Мог бы пайсці працаваць у газету. Часова.

Л я в о н. Быццам ты не ведаеш гэтую мясарубку. Тады я не змагу ніколі закончыць дысертацыю і кнігу. У іх жа план.

Г а л я. Свае грошы я агрымаю толькі праз месяц. Можна пайсці, напрыклад, разгрузіць за ноч некалькі вагонаў. Нашы завочнікі так робяць.

Л я в о н. І гэта ты раіш мне? Я дваццаць год вучыўся, пакутаваў, нажыў гастрывт, для чаго?

Г а л я. Каб стаць славурым крытыкам, літаратуразнаўцам, паэтам.

Л я в о н. Каб не разгрузаць вагоны ў першую чаргу, а потым славурым. Мой мозг атрафіруецца. Я пачынаю бытаць Бабалдуліна і Перавуліну.

Г а л я. А што, ёсць нейкая розніца? У цябе ж ма-награфія пра іншага. Сучаснага класіка рэспубліканскага значэння.

Л я в о н. Каб вынесці сэнс, ісціну, мне патрэбна майго ўвесь час з кім-небудзь параўноўваць. Разуумееш?

Г а л я. Бог мой, параўноўвай з Пушкіным, Міцкевічам.

Л я в о н. Ён з імі не параў-ноў-ваецца! Разуумееш? Г а л я. Тады ідзіце разам са сваім Бабалдуліным і разгрузжайце вагоны.

Л я в о н. У яе ёсць яшчэ сілы жартваць! Госпадзі, я ў тваё існаванне не верыў, каюся. Грэшны. Палюбі мяне чорненькім, а беленькім мяне кожны палюбіць. Я бедны. Гэта кажу табе аднаму. Два месяцы не плаціў за кватэру, не купіў талоны на святло, на месяц адключылі тэлефон.

Г а л я (*падказвае*). Дзевяноста рублёў за Косціка. Л я в о н. Ведаю, не падказвай. Дзевяноста рублёў за Косціка ў школу-інтэрнат.

Г а л я. Пяцьдзесят машыністцы за рукапіс.

Л я в о н. Не даводзь да белаў гарацкі. Не нагадвай. Пяцьдзесят машыністцы. Якіх-небудзь трыста рублёў. Госпадзі, маё выратаванне ў тваіх руках. Пашлі мне на месяц, на тры, на паўгода маю любімую, маю адзіную, маю залатую пенсіянерку пешчу. Бачыш, Госпадзі, іншыя варвары-невукі здаюць сваіх пешчу праўдзі і няп-раўдзімі ў прэстарэлку, адкульцяюцца ад іх грашым, спіхваюць у Дамы адпачынку, а я, сапраўдны хрысці-янін, прагну любіць і песціць радню сваю і таму прашу аб выратаванні цела майго і душы. Прагані яе з вёскі, накіруй сюды. Калі сама не хоча ехаць, дык хоць няхай, Госпадзі, дашле, перадаць кіль з пяць сала, мех буль-бы, вядро квашанай капуста і трыста рублёў грашым. Мне пратрымацца трэба ўсяго якіх-небудзь паўгода. А там... абарона, кніжка ў выдавецтве, кафедра ва уні-версітэце. Дапамажы, Госпадзі, я пешчы аддзякую і ў царкву грошы перадам на патрэбу бедным і адзіночкім, бо сам апынуўся часова ў такім брыдкім становішчы. Дапамажы.

Паўза.

Ці пачуў, як лічыш, Галя? Можна, знак падасць?

Г а л я. Лявон, ты ператаміўся, факт. Табе неадклад-на трэба выйсці на свежае паветра. Лепш на лыжах кіламетраў дваццаць.

Л я в о н (*сумна*). Любая, ты ўсё жартуеш. У мяне сіл няма да туалета дайсці, а ты дваццаць кіламетраў.

Званок. Г а л я ідзе адкрываць і вяртаецца з с а н т э х н і к а м. Хто там?

Г а л я. Сантэхнік. Прафілактыка.

Л я в о н. Рубля няма, папярэдзь. (*Сантэхніку*) У нас поўны парадак. Толькі, таварыш, не трэба адклю-чаць ваду. Брат, не адключай. Галя, распішыся.

С а н т э х н і к. Э... а... на кухні? Пракладкі не бу-дзем замяняць?

Л я в о н. Не, не. Толькі дзеля ўсіх святых, брат, не адключай ваду. Ты прыйдзі праз паўгода, я табе рубель аддам.

С а н т э х н і к выходзіць. Праз некалькі хвілін зноў званок.

Л я в о н. Гэта проста вымагацельства працоўнага рубля.

Г а л я. Сядзі.

Л я в о н. Ён, шаптажыст, адключыць вяду.

Г а л я. Я сама.

Галя ідзе ў калідор. Раптам ігчастлівы нечалавечы крык: «Маці!»
Лявон аж падскокчы ад радасці і куляй паляцеў сустрэкаць цешчу.
А н ф і с е не далі спакойна распрагнуцца, так амаль і ўнеслі ў пакой,
асыпаючы пацалункамі.

Г а л я. Родная, мілая...

Л я в о н (*цалуе руку*). Дазвольце ручку, любімая мая. Свята! У нашай хаце свята.

А н ф і с а (*шчасліва і добрачыліва*). Дайце хоць распрагнуцца, дзеці. Душна ў вас.

Галя дапамагае маці зняць футра.

Л я в о н. А тут што? (*Узяўся за вялікую сумку.*)

А н ф і с а. Вядома што, падарункі вясковыя.

Л я в о н. Анфіса Іванаўна, брыльянтавая вы мая, ды вам, не чакаючы дзвюх зорак, можна ставіць бюст ля праўлення.

Лявон горача цалуе цешчу ў вусны. Хутка пачынае выпягваць з сумкі харчы.

Л я в о н (*лашчыцца ічкаю да кавалка сала*). Сала... А-а... радзімай пахне. О, маці мая родная, смалец, мёд?! Каўбасы сялянскія з часнаком, а... я паміраю. Гусь? Дзе я, Божэ, на якім курорце? Няўжо гэта ўсё мне аднаму?

А н ф і с а. Што з ім?

Г а л я. Самлеў ад радасці. Бач, як сумаваў без цябе, амаль страціў прытомнасць. Лявон, апранайся, у магазін. Няхай будзе свята.

Л я в о н. А... Э... так сказаць... У...

Г а л я. Мам, пазыч дзесяць рублёў. А то ў мяне пяцідзсятка, у сталіцы не паспееш размяняць, ляціць умомант.

А н ф і с а. У сталіцы хораша. Снегу толькі на вайшай вуліцы... бы на поўначы.

Г а л я. Ніхто не хоча ісці дворнікам. Абцяцалі знайсці.

А н ф і с а (*дае Лявону грошы*). Купі харошага віна.

Г а л я. І хлеба.

Л я в о н (*асцярожна бярэ грошы, глядзіць на прасвет*). Дзесяць.

А н ф і с а. Што з ім? Вочы на лоб палезлі, бы першы раз бачыць.

Г а л я. Не звяртай увагі. Прытмаміўся.

Л я в о н хутка выходзіць.

А н ф і с а. А дзе Косцік?

Г а л я. У інтэрнаце.

А н ф і с а. На выходныя не прыязджае?

Г а л я. Зусім адбіўся ад рук. Сядай. Адапачні з да-рогі. Пакулі Лявона няма, пагаворым.

А н ф і с а. Слухаю.

Г а л я. З Лявонам дрэнны справы. У мяне такое па-чуддэ, што ён ніколі не абароніцца. Шэсць год дзяўбе. Ты й сама заўважыла. Амаль ненармажны з гэтай ды-сертацыяй, абаронай, выдавецкімі планами, апанента-мі, заўвагамі і машыністкамі. У яго самае, што ні ёсць, павер мне, знясіленне цэнтральнай нервовай сістэмы.

А н ф і с а. Трэба выбрыкі цяпець. Кніжку напі-саць — не поле аўсом засеяць. Калі вы даслалі мне яго першую кніжку вершаў... усёй вёсцы насіла, ганары-лася.

Г а л я. Мам, мяне турбуе яго сённяшні стан. Такое пачуддэ, што ён робіць не сваю справу, не асіліць горы кніжак і...

А н ф і с а. І?..

Г а л я. І таго, цю-цю...

А н ф і с а. Ты перабольшываеш. Трэба яму параіць сумяшчаць фізічную працу і навуковую. Леў Талстой як? Піша, піша, а потым бяжыць араць.

Г а л я. Таму я і хацела, каб ты прыхехала. Веседай, спакайней. Я баюся. Уначы, бывае, падхопіцца і кры-чыць: «Я геній! Мяне будзе ведаць увесь свет». Падаз-рона. Баюся, каб не ранняя шызафрэнія. Толькі яму ані слова.

Уваходзіць Л я в о н. Ставіць дзве бутэлькі сухога віна, мінераль-ную вяду.

А н ф і с а. Так хутка?

Л я в о н. Мяне крылы неслі!

Г а л я. А дзе хлеб?

Л я в о н. У сетцы.

Г а л я (*падымае пустую сетку*). Фармальны ідыёт. Ты забудзь яго купіць.

Л я в о н (*устамаінае, як пра далёкае мінулае, па-*

казаве рукою памер батона). Памятаю, купіў свежы духмяны батон... вась такі.

Г а л я. І дзе ж ён? Згубіў?

Л я в о н. Не, О, успомніў. Я яго з'еў за дарогу.

Г а л я. Мам, а што я табе казала? Дай здачу. Ці мо і яе з'еў?

А н ф і с а (знойдзена дзесятку). Ваўмі.

Г а л я. Мам, я ніколі не забуду тваю дабрагу. (Выходзіць.)

Лявон заве пальцам пещу ўбок. Анфіса, не разумеючы яго паводзін, асцярожна ідзе да зяця.

Л я в о н. Баюся, што Галя можа падслухаць. Не, не падумаўце дурное. Я люблю вашу дачку і буду любіць заўсёды. Скардзілася? Нагаварыла на мяне? Я ведаю. Гэта ў яе ўсё ад нерваў. Я вам пісаў, прасіў прыхаць. Манія вялікасі прачнулася. Яна ж больш лабаранткай не працуе.

А н ф і с а. Як?

Л я в о н. Кінула. Далёка ездзіць у клініку. Паступіла на завочнае ў Інстыт культуры і на паўстаўкі працуе ў Палацы культуры работнікаў псіханеўралогічнага дыспансера.

А н ф і с а. Галя выдатна спявала.

Л я в о н. Веру. Аднак не ведаю, што рабіць. Ёй цяжка вучыцца. Але мая хуткая слава не дае ёй спакою. Амбіцыя, разумеецца? Не хоча быць ценем мужа. Але якімі душэўнымі намаганнямі? Уначы кідаецца на ложку і ўкрык: «Я — геній!» Во-ось. Ніяк не разумею, што ў сям'і не можа быць двух геніяў. Хоціць аднаго.

А н ф і с а. Косцік будзе геніяльным музыкантам.

Л я в о н. Пра Косціка потым. Галя не засынае без эленіума. Катастрофа. Я вам удзячны, я малюся на вас. Душэўны стан жонкі не дае і мне закончыць дысертацыю. Трэба паказаць яе кансультантам. Вы медык, вы мяне разумеете. Толькі між намі. Ёй ні гу-гу. Не пакідайце нас. Усё. (Тулае.) Я нямы.

А н ф і с а. Нічога не разумею. Хто дурны, хто разумны, хто з іх геній, хто не? Меркавала да Новага года пратрымацца ў гэтым тлуме, аж бачу, работы хоціць на ўсю зіму.

Уваходзіць Г а л я.

Г а л я. Прывязлі сасіскі, я заняла чаргу, так што праз гадзіны дзве пабяжыш, чуюш, Лявон?

Л я в о н. Ты лічыш, хоціць?

Г а л я. Тады купіш кілчку.

А н ф і с а. А ведаецца, што пейзаж з акна ў вас мне падабаецца. Лес, і там далёка-далёка калгасная сілавая вежа. Не прагоніце, калі папрашуся на ўсю зіму?

Л я в о н. Анфіса Іванаўна, прагнаць вас? Ды я лепш галавой у палонку.

А н ф і с а. Тады застаюся.

Г а л я,

Л я в о н (разам, з радасцю). Ура-а! (Бягуць да маці, абдымаюць, цалуюць.)

А н ф і с а. А тут па-суседску жанчыны майго ўзросту ёсць?

Л я в о н. Цяпер пайшла мода на зіму звозіць усіх адзіночкі з вёсак. Дзешавей. Так што знойдзеце.

Г а л я. Мы, праўда, нікога не ведаем.

А н ф і с а. Як? Вы ж два гады, як пераехалі.

Г а л я. Мам, не рабіце праблемы з некамунікабельнасці. Захочаце, самі знойдзеце.

А н ф і с а. І знайду. Абавязкова. Я без сябровак не магу. Бо адна ў гэтым вашым каменным мяшку... здурнею.

Г а л я, Л я в о н (разам). А мы нашто?

А н ф і с а. Вы? Куды нам, смяротным, нам прасцей трэба. Вы ж у мяне геніі!

Усе ўсміхаюцца.

Зацяманне.

КАРЦІНА ЧАЦЬБЕРТА

Цярусіць рэдкі сняжок. Недае больш бачны ўвышні, над вокнамі, а ўнізе, перад домам, утульна. Гучаць пазыўныя радыёстанцыі «Маяк».

А л ь д о н а (падыходзіць да лаўкі, выключаче транзістарны прыёмнік, кладзе ля лаўкі лапату, раззінае спіну і павольна выпрамяляецца). Дзяўчаты, заканчвай. Давай на перакур.

З двух бакоў з такімі ж шырокімі лапатамі, якімі звычайна зграбаюць снег дворнікі, уваходзяць А н г а і А н ф і с а. Апрадугты яны па-зімовому, але лёгка.

А л ь д о н а. Кажу, пакуль трактар той прыйдзе,
дык за нейкую гадзіну хоць вуліца стала на сябе падоб-
на.

А н ф і с а. Твая праўда. Зараз дзетак у дзіцячы са-
дзік павядуць.

Жанчыны селі на лаўку. Анфіса дастала пачак папярос, прапана-
вала сяброўкам, закурыла сама.

А л ь д о н а. Ай, я не. Пірог учора пякла. Частуйся,
Анэта.

А н э т а. Дзякуй Богу, сонейка на вясну сёння па-
вярнула.

А л ь д о н а. О, пакуль тая вясна, дык нуда ўсе пя-
чонкі з'есць.

А н э т а. Нашы недзе гной на поле возяць.

А н ф і с а. Тут, у горадзе, снег наказанне, а нам у
радаець. Зямелька ў нас слабенькая, бедная, аніж вы-
шэй васемнаціці цэнтнераў хлеба з гектара не дае.

А н э т а. Атрудзілі хіміяй.

Голас Сцяпана: «Ма! Ідзець ў хату».

А н э т а. Прыйду, прыйду. Сварыўся. Кажа, навоп-
та ідзець, у нас, кажа, калі домаўпраўленне на суботнік
заклікае, ніхто не ходзіць.

А л ь д о н а. Не дапжае нявестка, Анэта?

А н э т а. Не так жыць, як дажываць. Стары чалавек
усюды цеуе. Але ж, дзякуй Богу, у горадзе добра. Чы-
ціня. Газ, вада гарачая круглы год. Людцы мае, у па-
лонцы бялізну выкруціш, хоць ты ў печ рукі сунь. А ў
магазінах паўногтка ўсяго. У нас дык акрамя кансерваў,
хлеба... А тут, людцы мае, мяса перабіраюць... Я аж
заплакала. Не. Лёгка жыць. Дзякуй Богу, апрадугты
ўсе прыгожа, прыбраны. А дзетачкі па тэлевізары кан-
цэрт... Душа радуецца, што Сцяпан тут. Што ён забыў
у вёсцы? На калгасным полі, потым дацямна на сваім.

А н ф і с а. Дык прадай хату ды заставайся ў сына.

А н э т а. Свой век дажыву ў вёсцы. Каб хаця не была
такая дэравая, дык і не паехала б сюды.

А н ф і с а. А я сваю Дзвіну ні на што не прамяню.
Угаварылі пажыць у гэтым раі двухпакаёвым.

Уваходзіць Сцяпан.

С ц я п а н. Добрай раніцы, дзяўчаты.

А л ь д о н а. Добрай.

С ц я п а н. Мамо, хопіць. Да вечара зноў насыпле.

А л ь д о н а. А мы зноў расчысцім.

С ц я п а н. Я рукавіцы прынес, холадна.

А н э т а. Рукі марозу не баяцца.

С ц я п а н. Бяры. (Выходзіць.)

А н ф і с а. Снягірыкі з лесу не прылятаюць. Будзе
вясна ранняя. У нашу «Дзвіну» тэхніку новую прывезлі
і кінулі, прайдзісьветы, пад адкрытым небам. Пазваню
міністру. А што?

А л ь д о н а. Правільна.

А н ф і с а. О, твой выскачыў.

Да лаўкі падыходзіць Арнольд.

А р н о л ь д. Бог у помач.

А л ь д о н а. Казаў Бог, каб і ты памог.

А р н о л ь д. Ха! За гэта ж грошы не плаціць. І вам
не раю. Няхай шукаюць дворніка. Альдона Іванаўна,
на пару мінут.

Альдона і Арнольд адыходзяць убок.

А р н о л ь д. Хачу, каб вы прапанавалі сяброўкам
маленькі шэдэўр. (Дастае чаканку.) Усю ноч дзяўбаў.

А л ь д о н а. Адкуль у іх грошы?

А р н о л ь д. Толькі ў адзіночкі сялянскіх удоў ця-
пер грошы і засталіся.

А л ь д о н а. Што гэта?

А р н о л ь д. Партрэт, так сказаць, ветэрана рэва-
люцыі і грамадзянскай вайны.

А л ь д о н а. Схавай гэты сорама. Не спекулай на
тэме вайны і рэвалюцыі. Гэта святое.

А р н о л ь д (больш ласкава). Тады вось гэта. (Дас-
тае яшчэ адну.) «Спакуса німфы».

А л ь д о н а. Я б сказала табе па сакрэту, шэптам,
куды засунуць тваю німфу.

А р н о л ь д (на пераах). А вы скажыце!

А л ь д о н а. І скажу.

А р н о л ь д. І скажыце.

А л ь д о н а. І скажу!

А р н о л ь д. Не тэрарызуйце мяне!

А л ь д о н а. Я? Ты ж прыпёр гэта страхоцце.

А р н о л ь д. Гэта арыгінальны твор мастацтва. І я
дакажу. У мяне яго адарвуць за трыццаць рублёў.

А л ь д о н а. А мае сяброўкі за яго не дадуць лома-
нага гроша.

А р н о л ь д. Няма ў вас адзінай сямейнай еднасці.
Няма! Не падтрымліваеце вы маіх намаганняў. А шка-
да. (*Выходзіць.*)

Альдона вяртаецца да сябровак.

А н ф і с а. Што ён хацеў?

А л ь д о н а. А д'ябал яго ведае. Не разумею я іх,
ну, забі, не разумею сэнсу іх жыцця. Бяскрылыя нейкія
ўсе.

А н ф і с а. А такі сэнс, што аніякага сэнсу. Мне
цёпла — і не чапай мяне.

А н э т а. Дзякуй Богу, што цёпла. Сыгтыя, абутыя,
работу маюць. Шкада толькі, песень не пяюць.

А л ь д о н а. Чужая я сярод іх, далібог. Здаецца
мне, стрыжня ў іх няма, ці што?

А н ф і с а. Твая праўда. Быццам душа ў палоне.

А л ь д о н а. Ісціна. Ты прыглядалася, Анэта?

А н э т а. Я сяджу ды маўчу. Прыкінулася, што аг-
лухла. Абы ціха Бог даў.

А л ь д о н а. Як дзікуны. У норы ўсё, у норы. Мо
іх звесці разам? Аб'яднаць хоць на вечар. Каб без мі-
тусні глянулі адзін другому ў вочы. Падружыліся.

А н ф і с а. На Новы год.

А н э т а. У мяне бутэлька самагонкі непачатая.

Голас Лявона: «Анфіса Іванаўна!» Уваходзіць вельмі ўзбуджаны
Л я в о н.

Л я в о н. Можна вас, Анфіса Іванаўна? (*Адыходзіць
з ёю ўбок.*) Не ганьбіце мяне перад сталіцай. Вас пры-
мушалі? Не. Кіньце лапату! Анфіса Іванаўна, мая рэ-
путацыя... вага ў грамадстве...

А н ф і с а. Фізічная праца не ганьбіць чалавека.

Л я в о н. Тэарэтычна. Адносна. Я не перажыву
ганьбу... каб мая цешча... з лапатай на маіх вачах.

А н ф і с а. Калі ласка. (*Падае лапату.*) Калі так
няёмка, каб я... тады сам.

Л я в о н. Што? Ну, ведаеце, гэта занадта. Я семнац-
цаць год вучыўся, каб не браць у рукі лапату. Сорам!
(*Выходзіць.*)

Анфіса ідзе да сябровак.

А л ь д о н а. Нешта здарылася?

А н ф і с а. Цікавіўся, як правільна пісаць слова
«камунізм». З дзвюма «м» ці з адной. Дык ты прапа-
нуеш складчыну?

А л ь д о н а. Іменна.

А н э т а. Дорага будзе. У мяне ўсяго трыста сорака
рублёў, з якіх не магу браць ні капейкі.

А н ф і с а. Чаму?

А н э т а. Роўна столькі цяпер у горадзе каштуе па-
хаванне чалавека. Баюся памерці. Адну з нашай вёскі,
не пры нас кажучы, завезлі сілком...

Анфіса і Альдона тройчы сількнулі.

А л ь д о н а. На святочны стол грошы дам я. Усе.
Вы толькі ўгаварыце сваіх сабрацца.

А н ф і с а. На дармаўшчыну і ўчастковы прыйдзе.

А л ь д о н а. Дамовіліся. Дзейнічайце, дзяўчаты.
Нешта ж людзям, акрамя грошай, яшчэ павінна быць
цікава.

А н э т а. Ну, адпачылі, дзякуй Богу, пойдзем гара-
ваць, а то спіна мерзне.

А н ф і с а. Альдона на святочны ўсё паставіць... Ад-
куль у цябе такія грошы?

А л ь д о н а. Другога жыцця не будзе. Адкуль, пы-
таеш? Пакуль сакрэт. Потым скажу. За работу, дзяў-
чаты.

Зацяменне.

КАРЦІНА ПЯГАЯ

Кватэра Сцяпана Вашчылы. На тэлевізары мініяцюрная ёлачка. На
акне папярковыя белыя сняжынкі. А н э т а чысціць бульбу ля стала.
Тэлефонны званок. З пакоя ідзе да тэлефона Т а с я. Яна курчыць.

Т а с я. Вас слухаюць. Я гэта. Я. Прачысці вушы,
кажу табе. Куды? У «Вільнюс». Яшчэ не вырашыла.
Спачатку была прапанова сузракаць у лесе. Потым ха-
целі «Матэля». Канешне, з начоўкай. А ў вас хто будзе?
Два сосаракавіка, адзін стосемідзсятнік. Пакуль выбіраю.
Ла прывесці дзвесцеляцідзсятніка. Старшыня паў-
Наўрад ці адпусцяць. Ой, я перазваню. Старшыня паў-
зе. (*Занепакоілася. Пачала рукамі разганяць дым.*) Ва-
буля, выручай. Бяры цыгарету. Куры. Не выдавай. Бо
нікуды не пусціць і біць будзе. (*Выходзіць.*)

Уваходзіць Сцяпан.

Сцяпан. Гэта хто ў нас нападзіў? (Зайважае ў маці цыгарэту.) Ты курыш?

Анэта. Тут у вас у горадзе ўсяму навучышся.

Сцяпан. Тася!

Уваходзіць з кніжкай Тася.

Ты курыла?

Тася. Яшчэ што прыдумай. Той курыць, у каго цыгарэта. Яе Анфіса з суседняга пад'езда навучыла.

Сцяпан (бярэ цыгарэту). Мама, не прывыкай. Нікацін — апрута. Адна кропля забівае каня. (Прыкурвае сам.) Тася! Маці нічога не перадавала?

Тася. Не. (Выходзіць.)

Сцяпан (сам сабе). Ідыёт! Куды я ляцеў, куды? Цейтноту не было. (Уключае тэлевізар.) Мог спакойна фраера наказаць. Ёлуц, дубіна.

Анэта. Сынок, есці хочаш?

Сцяпан. Апетыту няма.

Анэта. А што ж так, мо, не дай Бог, захварэў?

Сцяпан. Здаровы як бык.

Анэта. А што ж ты так трывожышся апошнім часам, сыночак? Быццам вінаваты перад людзьмі. Злы.

Сцяпан. Ды ўсё адно на другое.

Анэта. Я ж бачу. З нейкім жахам жывеш. Мо цябе твая жонка тузае за тое, што мяне ўзяў? Дык завязі назад.

Сцяпан. А што ёй тузаць? Дзвесце пяцьдзсят прыношу. Кватэру атрымаў. Жах, кажаш. Ёсць маленька. Баюся я, мама, каб мяне робатам не замянілі.

Анэта. Кім, кажаш?

Сцяпан. Машынай. Робат. Аўтамаг такі. Усё за мест чалавека робіць.

Анэта. Няўжо ўсё?

Сцяпан. Амаль усё. Кажуць, што й дзяцей у колбах ужо гадуюць.

Анэта. Святая Дзена Марыя!

Сцяпан. Такія справы. Але Сцяпан яшчэ паваяе. Тася!

Уваходзіць Тася.

Тася. Ну, што?

Сцяпан. З тэлеатэлье не прыходзілі?

Тася. Не-е.

Сцяпан. А чые гэта тры рублі?

Анэта. Вольга пакінула майстру.

Тася выходзіць.

Сцяпан (бярэ грошы). А... Сёння мой дзень. Аба-вязкова пашпануе. Ма, пазыч мне сем рублёў. Пайду ў атэль, за частку куплю да тэлевізара, а то на Новы год не будзе што глядзець.

Анэта моўчкі дае грошы сыну. Сцяпан выходзіць і сутыкаецца ў дварах з жонкай.

Вольга (ставіць на падлогу поўныя сумкі). Куды гэта ён папёр?

Анэта. Падаўся нейкую частку да цялявізара купляць.

Вольга. Грошы ў цябе пазычаў?

Анэта. Уззяў... Нейкі рубель.

Вольга. Ну, голубе, не. Цяпер я ўжо даведаюся, куды ты поўзаеш, каму палову зарплаты зносіш. Я цябе высачу. (Хутка ідзе за Сцяпанам.)

Анэта. Тася, унучачка...

Тася (выходзіць). Што, бабуля? Я занятая. Кажы хутчэй.

Анэта. Напішы мне пісьмо.

Тася. Рубель пазычыш?

Анэта. Пазычу, пазычу.

Тася. Куды?

Анэта. Калгас «Прыпяць». Ганне Сарока.

Тася. Дык тыдзень таму пісалі. Адказу няма.

Анэта. Адпішы, унучачка. Маўляў, жыва, здаро-

ва. Сонейка павярнула на вясну. Сынок абяцаў пасля Хрышчэння завезці. Ужо скоро. Стамілася чакаць, ды што рабіць. Сваёй волі найжылася. Даруй, даруй і яшчэ раз даруй.

Тася. Мо аднаго разу хопіць «даруй»?

Анэта. Пішы тройчы.

Тася. Напісала.

Анэта. Запачатай і кінь. (Дае рубель.)

Тася. Баба, а хто такая Ганна Сарока? І чаму ў кожным лісце ты ўсё «даруй» ды «даруй».

Анэта. А... Наша дзяўчына. Твая аднагодка. Дарка.

Тася. І што?

А н э т а. Засталася адна... М'яне Сцёпачка забраў... а яна на хверму ходзіць дзень у дзень без падменнай. Стамляецца, бедная.

Т а с я. Дык няхай дадучь падменную. Што табе ўбівацца?

А н э т а. Залатая мая, а дзе ж тую падменную ўзяць?

Т а с я. Дык няхай кіне ўсё і едзе ў горад.

А н э т а. Лёгка сказаць.

Т а с я. Я яе не разумею.

А н э т а. Падрасцеш, зразумееш.

В о л ь г а з гвалтам і шумам уліхвае ў хату С ц я п а н а.

В о л ь г а. Сядай, кат сям'і, дык вась куды нашы грошы пльвучуць! Будзь сведкай, маці! І не сорамна, вярзіла?! Што б вы думалі?! Ён прагульвае іх у шахматы. Адным махам. Шах — і няма чырвонца. Тут гнепся над кожнай капейкай, каб дачцэ на пасаг сабраць, а ён, лайдак, цыфу, на вечер.

С ц я п а н. Вольга, дай сказаць.

В о л ь г а (*б'е яго па галаве*). Не апраўдвайся. Не хачу слухаць, мязротнік. Калі ты мяне ў гэтым падманваеш, няма болей веры ні ў чым. (*Выходзіць у другі пакой.*)

С ц я п а н. Загарлапаніла. (*Услед.*) Ты мяне ніколі не разумела. Нікому няма справы да маёй душы. Я ж не фанфарон які-небудзь, уцям. Разумееш, мамо, ёсць тут адзін плюгавы такі, кучаравенькі, у акул'ярах, сатана, адным словам. Ходзіць па скверы, па парку і ў шахматы, у пашкі, у карты ўсе грошы выйграе. Калі ні выйдзеш — у першую змену, у другую — заўсёды на яго патрапіш. Даведаўся я, дык ён гадамі нідзе не робіць. Махлярствам корміцца. Таму і заеўся я абыграць яго, прайдзісвета. Усім сэрцам адчуваю, што адолею. Душа дыктуе. Не выйгрыш мне трэба... Я хачу ўсё ў яго забраць: грошы, золата, долары. Ён дрэйфіць, адчуваю, з адным мною дрэйфіць. Мо ад таго, што я спяшаюся, вельмі ж карціць, на самым фінішы ён дастае мяне. Мне выйграць у яго патрэбна абавязкова ўсё. Каб не жыў з тваіх і маіх рук, падла. Няхай пойдзе на рабату, паслужыць бацькаўшчыне. Я даб'ю. Здароўе пакаду, а даб'ю. А яна гарлапаніць. Мне яму Новы год хацелася сапсаваць, сатане, крывасмоку.

А н э т а. І колькі ж, сыночак, ты яму прайграў? С ц я п а н. Дробязь. Халадзільнік, не больш. Толькі не асуджай. Ён, гніда, прыглядаецца, выбірае слабейшага. Я на фінішы ад нерваў дыхаюся.

А н э т а (*Дастае дзве дзiesiąткі*). Бог табе суддзя. На, сыночак, бяры.

С ц я п а н (*бярэ грошы*). Мамо! (*Цалуе.*) Я адчуваю, што я мацней за яго.

А н э т а. Пачакай. Калі памру...

С ц я п а н. Ты што, мамо?

А н э т а. Калі раптам памру, вянок не купляйце. На ўсё астатняе (*паказала на грудзі, дзе схавала кашалёк*) хошці!

С ц я п а н выходзіць.

Зацяменне.

КАРЦІНА ШОСТАЯ

Кватэра Чэпікаў без істотных змен. Тут змены толькі на ашчадных кніжках. Дабавілася, праўда, чаканкі. А р н о л ь д разамалёўвае ваўка-капілку. Дзiesiąтак такіх ваўкоў стаць на падлозе.

А р н о л ь д. Пазвані, чуюш? Пакуль няма агітагара-палітінфарматара.

Л ю с я. Я наперад ведаю, яна не возьме. У мяне гарыць план. Ніхто не хоча страхаватца.

А р н о л ь д. Пазвані.

Л ю с я. Я табе пра капусту, а ты мне пра гуркі. Супакойся.

А р н о л ь д. Я абсалютна спакойны. Пазвані.

Л ю с я. Прыліп. (*Звоніць.*) Алё, Серафіма? Прывітанне. І не пытай. А ты? Хто? Колькі? Паўтары тысячы? Канадская? Шчэ не ўзялі. Чарнабурку я бачыла ў аўтазаводскім універмагу. Шыкарна. Урбановіч купіў другую «Жыгулі». А плакаў, што няма грошаў.

А р н о л ь д. Давай.

Л ю с я. Паслухай, Серафіма... можа, ты ўзялася б Арнольдавы... Шчэ твая пяць не прадала? За працэнты, канешне.

А р н о л ь д. Дваццаць пяць.

Л ю с я. Ага. Ты звани. Бывай. (Паклала трубку.)
Не хоча браць і за грыццац.

А р н о л ь д. Баранеса. Як яе за спекуляцыю не пра-
гоняць з праваднікоў?

Званок.

Л ю с я. Маці.

А р н о л ь д. На яе адна надзея.

Люся ідзе адкрываць дзверы. Уваходзіць А л ь д о н а. Яна ў
цудоўным настроі.

А л ь д о н а. Цудоўна. Нават калі была б за ўсю
зіму адна выстаўка, варта было забіраць мяне. Ёсць,
скажу вам, у Расіі вялікія людзі. Жыць хочацца і ра-
давацца. Вось гэта мастацтва, гэта геній наш Іван Шыш-
кін.

А р н о л ь д. На што вы намякаеце?

А л ь д о н а. Проста кажу, нам, сённяшнім, варта
ў яго павучыцца.

А р н о л ь д. Я прашу не параўноўваць мяне ні з
кім. Шышкін далёка, а мой тавар патрэбны майму часу.
Люся...

Л ю с я. Маё не будзем зноў сварыцца. Ён заробіць
свой мільён і пачне вучыцца ў Шышкіна. У нас да цябе
велізарная просьба. Трэба дапамагчы Арнольду прадаць
тавар на рынку.

А л ь д о н а. Хто ж яму перашкаджае?

Л ю с я. Разумееш, мам, усё складана. Арнольда ве-
дае амаль увесь горад. Ён выкладаў чарчэнне ў ГПП.
Не хоча страціць прэстыж.

А л ь д о н а. А я?

Л ю с я. Ты пажылы чалавек. Невядомы.

А р н о л ь д. Кустар-адзіночка.

А л ь д о н а. Хто ж гэтыя шэдэўры купіць?

А р н о л ь д. Куплялі і будуць купляць. У людзей
розыны густ.

Л ю с я. На яго век дурняў хопіць.

А р н о л ь д падыходзіць да Люсі, нешта шэпча ёй на вуха і
выходзіць з пакоя.

Л ю с я. Ён паставіў ультыматум: альбо ты прадаеш
яго чаканкі, альбо мы не пойдзем на сустрэчу Новага
года да Сцяпана.

180

А р н о л ь д (выходзіць на мінуту). Што мне ра-
біць? У нас нічога агульнага, акрамя антэны.

А л ь д о н а. А мяне на галеры пасылаць можна?
Добра. Давай шэдэўры.

Арнольд складае чаканку ў сумку «Адзінас».

Пачакай, а гэта што?

А р н о л ь д. Самае хадавое.

А л ь д о н а. Што гэта?

А р н о л ь д. Хлопчык.

А л ь д о н а. Бачу, што не ўдарнік працы. Што ён
робіць?

А р н о л ь д. Мякка кажучы, пісае.

А л ь д о н а. І гэты шэдэўр я павінна прапанаваць
людзям? Ад сораму згару.

А р н о л ь д. Гэта прыбіваюць на туалет. Ёмблема.
Знак.

А л ь д о н а. І колькі за яго прасіць?

А р н о л ь д. Пятнаццаць.

А л ь д о н а. Пятнаццаць цалковых за эмблему ма-
чы! Падушнікі людзі. (Выходзіць.)

А р н о л ь д (задаволена паціраючы далоні). Нас-
тырнасць і яшчэ раз настырнасць пераадолее архаіч-
насць поглядаў і казенную мараль. У яе свае праблемы,
у мяне свае. Адно агульнае — матэрыяльная забяспе-
чанасць. Думаю, з часам яе можна будзе запуськаць на
раён. Я табе абяцаў, што пераламаю яе гонар, погляды
і незалежнасць духу.

Раптам званок.

Л ю с я. Я адкрыю.

Уваходзіць А л ь д о н а. Распрагнаецца.

А р н о л ь д. Альдона Іванаўна, я не зразумеў бег
вашай думкі?

А л ь д о н а. Алес гут.

А р н о л ь д. Што ўсё? Дзе тавар?

А л ь д о н а. Прадала.

Л ю с я. Як? Каму?

А л ь д о н а. Аднаму. У такой вялізнай кепцы-блі-
не.

А р н о л ь д. Жартаваць люблю на курорце.

А л ь д о н а. Я не жартую. колькі было карцін?

181

Дзєсаць? Трымай сто пяцьдзєсят рублёў. Ці прадала я, ці выкінула на сметнік — мае праблемы.

А р н о л ь д (*бярэ грошы, лічыць*). Точна. Мамачка! (*Цалуе чэшчу.*) Вось спрыг. Люся, каву дарагому ча-лавеку.

А л ь д о н а. Дочачка, прынясі мне ў ванную халат. (*Выходзіць.*)

А р н о л ь д. Фантастычна. У яе талент бізнесмена. (*Бярэ сумку, усё яшчэ не можа паверыць, што чаканкі там няма, і знаходзіць акрэдытыў. Знямеў ад здзіўлен-ня.*) Лю... Люся.

Л ю с я. Што там?

А р н о л ь д. Акрэдытыў ашчаднай касы. На тры тысячы рублёў!

Л ю с я. На яе імя? (*Бярэ акрэдытыў.*)

А р н о л ь д. Натуральны. З пячаткай. Адкуль, ска-жы ты мне?

Л ю с я. Накапіла.

А р н о л ь д. Мне смешна. Самыя бедныя ў наш час настаўнікі. Са сваіх ста рублёў яна цябе ўсё жыццё карміла, на адпачынак адкладвала.

Л ю с я. Ці не хочаш ты сказаць, што яна недзе ўкра-ла?

А р н о л ь д. Та-ак, гледзячы на яе палітычную ак-тыўнасць, не скажаш, каб абрабавала родны сельмаг.

Голас Альдоны: «Люсенька, халат».

Л ю с я. Нясу, мамачка.

Арнольд дастае з-пад тэлевізара новыя шлёпкі, чысціць рука-вом. Заходзіць А л ь д о н а.

А р н о л ь д (*аж занадта пляшчотна*). Тапачкі, ма-мачка. Нямецкія. Нам дасталі па благу.

А л ь д о н а (*заўважыла змену настрою ў дачкі і зяця*). Дзякую.

А р н о л ь д. Мамачка, даруйце мне за некарэкт-насць... тут выпала чырвоная паперка з вашай сумкі. Гэта ўсё... ваша?

А л ь д о н а (*бярэ акрэдытыў*). А... Так. Узяла час-тку на харчы.

А р н о л ь д (*убок*). Частку? Божа, мне дрэнна.

Л ю с я. Адкуль у цябе такія грошы?

А л ь д о н а. Супакойся, дочачка. Яны чыстыя.

А р н о л ь д. А хто сумняваецца, мамачка, хто? Ва-

шымі, можна сказаць, думкамі і жывём. Удасканал-ваем свае паганяныя натуры, на вас гледзячы.

Л ю с я. І ўсё ж адкуль такія вялікія грошы?

А р н о л ь д. Частка.

А л ь д о н а. Потым растлумачу. Вы ж не прагана-еце мяне?

А р н о л ь д. Не. Як вы маглі падумаць? Хто мы без вас, што?

А л ь д о н а. Чаканка.

А р н о л ь д. Вось іменна.

А л ь д о н а. У першы дзень Новага года адкрыю сакрэт.

А р н о л ь д. Дай спакою. Грошы не пахнуць. Мо-гэта яе сямейная тайна. Кавы?

А л ь д о н а. Не хочацца.

А р н о л ь д. Каньяку?

А л ь д о н а. Не хочацца.

А р н о л ь д. А чаго хочацца?

А л ь д о н а. Захацелася чамусьці... самай дзіў-най... свежанькага агурка.

А р н о л ь д. Будзе. У мяне знаёмы на парніках. Люся, збірайся, паедзем разам. (*Адводзіць жонку ўбок.*)

Я перадумаў з табой разводзіцца. У рэшце рэшт, хоць мы і не заўсёды разумеем адзін другога, але ж гадзінамі і мы былі шчаслівыя. Трэба ёй дагаджаць. Песціць. Каб завяшчанне нам пакінула. Гэта ж толькі частка, а ніхто не ведае, колькі ў яе за пазухай. І потым... ад гэтай патрыёткі... яна можа здаць іх у Фонд міру. Паехалі.

Л ю с я. Цэфцелі на пліце, мамачка. Гарачыя яшчэ.

А л ь д о н а. Дзякую.

А р н о л ь д. Мы хуценька. Колькі браць?

А л ь д о н а. Адну.

А р н о л ь д. Кілю?

А л ь д о н а. Скрыню.

А р н о л ь д. Разумею. Размах сапраўднага банкіра. Л ю с я і А р н о л ь д выходзяць. Альдона набірае нумар на тэле-фоне. Звоніць апарат у кватэры Пагтрубейкі. З ложка падымлаецца А н ф і с а, здымае трубку.

А н ф і с а. Фельчарска-акуперскі пункт калгаса «Дзвіна» слухае.

А л ь д о н а. Ты што, Анфіса, зарэпартавалася? Гэ-та я, Альдона.

А н ф і с а. А...
 А л ь д о н а. Што робиш?
 А н ф і с а. Са звiненнем, ляжу і ў столю плую.
 А л ь д о н а. Слухай, ты часам сны разгадваць не ўмееш?
 А н ф і с а. Які?
 А л ь д о н а. Быццам стаю я ў полі... Бульба цвіце... і раптам з зямлі гад, гад нейкі п'якучы... паўзе на бульбу, на луг. Я — рагаваць... Сіл няма. Задыхаюся. Бягом наўцёкі. Ратуюся ў ваннай, а там...
 А н ф і с а. Арнольд за чаканкай?
 А л ь д о н а. Не. Паслухай. Маленькі чырвоненькі павучок. І так як зарагоча. Прачнулася. Чаму чырвоненькі? Рогат...
 А н ф і с а. Складаны сон. Мо нейкая навіна дрэнная? Пазвані да Анэты, яна ўсё ведае пра сны.
 А л ь д о н а. Яна ў кватэры? Табе званіла?
 А н ф і с а. Яна не ўмее набіраць нумар па тэлефоне.
 А л ь д о н а. Не буду. Мо адпачывае. Калі яшчэ што вельмі кепскае, дык увесь настрой святочны сапсуецца. Я ўсё бяру да галавы. З надыходзячым цябе Новым годам. Пашлі Бог ураджайны і здаровы.
 А н ф і с а. І цябе. Хутэй бы. Здаецца, не дачакаюся, так маркотна без работы.
 А л ь д о н а. Пасля Новага года час паляпіць, як куля. А, ледзь не забылася. Ты ж памятай пра салаты і сялёдку. Агуркі будуць. Я паслала свайго пустабрэха. Пірог мой. Чуеш, каб не цяклі. Пірог раблю толькі я. Бывай здарова.
 А н ф і с а. І ты не кашляй!

Зацяменне.

ДЗЕЯ ДРУГАЯ
 КАРЦІНА СЁМАЯ

Кватэра Сцяпана Вашчыллы. Яшчэ да таго, як адчыніцца заслона, чуваць бадзёрыя, неразборлівыя гукі і музыку полькі-трасухі. Танцуюць парамі: А л ь д о н а і А р н о л ь д, А н ф і с а і Л ь я о н, С ц я п а н і Т а с я. Астатнія падбэдзэраюць ападысментамі.

С ц я п а н. О-па, о-па, о-ха-ха-ха-ха. *(Спявае прыпеўкі.)*

Выйду ў поле, выйду ў лес,
 Раскачаю ёлку.
 За ўдарную работу
 Падарылі цёлку.

А л ь д о н а.
 Я скачу і дрыпачу,
 За старога не хачу,
 Бо ў старога барада,
 А я дзеўка малада.

А н ф і с а *(Львону)*. Вучыся ў народа.

Я сказала, я сказала,
 Я цябе прасіла,
 Каб не клаўся са мной разам,
 Бо будзе Гаўрыла.
 Ты ж мяне не слухай,
 Каля боку клаўся,
 Дык чаго пытаеш,
 Скуль Гаўрыла ўзяўся?

С ц я п а н.

Страва гайка, злева гайка,
 Канвеер калыхаецца.
 Не сумуй, мая каханка,
 Што грошы не збіраюцца.

А л ь д о н а. Давай, Анэта! Тупні!
 А н ф і с а. Твая чарга.
 А н э т а *(адмахваецца рукой)*. Не ўмею, дзяўчатгі.
 С ц я п а н. Мамо, не падкачай.

Анэта тупнула нагой.

А н э т а *(спявае)*
 Даўней мы баялісь Бога,

Чакалі хлопча ля парога.

Цяпер без Бога, без хлапца

Усе шукаюць золатца.

Усе апладзіруюць. Уваходзіць В о л ь г а.

В о л ь г а, Гарачы пашлык!

Л ю с я, А р н о л ь д, Л я в о н (раза́м). Брала!

Усе кінуліся есці.

А л ь д о н а. Паслухайце тост.

А р н о л ь д. Мамачка, колькі можна мігынгаваць?

За БАМ пілі, за Харчовую праграму пілі, за Нурэкскую ГЭС пілі...

Л ю с я. Нам шампанскага не хоціць, каб за ўсе но-
вабудуўлі пяцігодкі піць..»

А л ь д о н а. Тады коратка. За хлеб і мірнае неба.

Усе выпілі.

Доўгая маўклівая паўза.

А н ф і с а. Давайце разам што-небудзь заспяваем.
Роднае, усім вядомае: «Касіў Ясь канюшыну, касіў Ясь
канюшыну...»

Л я в о н. Анфіса Іванаўна, дайце людзям паесці.

С ц я п а н. Частуйцеся. Рукі ў маёй Вольгі залатця.

Кажу шчыра: нічога не хаваю, не адкладваю, усё пра-
жываем.

Л ю с я. Вы не застрахаваны, Сцяпан?

С ц я п а н. Не.

Л ю с я. Трэба абавязкова застрахаватца.

С ц я п а н. А калі роботам заменяць, страхоўку пла-
цяць?

Л ю с я. Я пацікаўлюся.

А л ь д о н а. Усё роўна ад атамнай вайны страхоўка
не ўратуе.

А н ф і с а. Усе там будзем.

Л я в о н. Дзе старыя збіраюцца, там адны размо-
нам весела было. Яна ў мяне на масавіка-зацейніка ву-
чыцца. Спецыялізуецца на сцэнарыях святаяў, выселляў
і пахаванняў.

А р н о л ь д. Цікава.

Г а л я. Прашу ўвагі! Тэндэнцыя такая, каб кожны
грамадзянін у перспектыве ўмеў сам сабе зрабіць весела
без дапамогі і кантакту з іншымі. Зараз я кіну серпан-

цін, медныя грошы і зерне пшаніцы. Тася, пагушыце
святло і запаліце бенгальскія агеньчыкі. Няхай кожны
загадае сваё жаданне і як мага хутчэй ужо піць у сваю
жменю адну з трох названых рэчаў. Увага! Запальвай!
Адзін, два, тры!

Галя кідае на стол і каля стала серпанцін, грошы і зерне. Усе кінуліся
збіраць. Поўзаюць, вішчаць. Толькі Альдона, Анфіса, Анэта сядзяць
нерухома.

Г а л я. Уключайце святло. Та-ак. А цяпер адказ-
вайце, што ў каго.

Л я в о н (шчаслівы). Пяць капеек.

Л ю с я. У мяне дзесяць.

С ц я п а н. Тры капейкі.

Т а с я. У мяне толькі серпанцін.

А р н о л ь д. Пятнаццаць.

А л ь д о н а. Няхай нам на трох адно зерне.

Г а л я. Так. Сімвалы. У каго зерне — таму быць у
гэтым годзе хросным. У каго серпанцін — таму суст-
рэць пару. У каго медзякі — таму роўна столькі разоў
трапіць да доктара.

Усе аўтаматычна пакідалі свае капейкі на паднос.

Галя рагоча.

А р н о л ь д. Ідыятызм.

С ц я п а н (выльлюнуў на паднос дваццаць капеек).

Дваццаць тры... капейкі — разы. Так да смерці напу-
жаць можна.

А р н о л ь д. А, усё гэта забавоны, архаізм. Танцы!
Танга. (Уключае магнітафон, запрашае на танец Та-
сю, Лявон бярэ сваю Галю, Сцяпан — Люсю.)

А р н о л ь д (Тасі). Не хапае бамона. Таямнічасці,
прытушанага святла.

Т а с я. Як у рэстаране.

А р н о л ь д. Ого, вы ўжо бываеце ў рэстаранах?

Т а с я. Што за пытанне? Даўно.

А р н о л ь д. Пахвальна.

Л я в о н (Галі). Ты сама сцэнарый прадумала ці
спісала аднекуль?

Г а л я. Сама. Не ты адзін геній.

Л я в о н. Арыгінальна. А наогул сумна. Навошта
ты прыцягнула мяне сюды... няма з кім пагаварыць аб
сапраўднай паэзіі.

Г а л я . Я ? Ты ж ведаеш маю ідею-прапанову: сустреча Новага года ў лазні. У дванаццаць гадзін гушыцца юцта і кідаецца на падлогу кавалак мыла... усе хапаюцца шукаць і, сутыкнуўшыся лбамі, віншуюць адзін другога з Новым годам.

Л я в о н . Усё цябе цягне на арыгінальнасць. Не так, як у людзей. З выкрунтасамі.

Г а л я . Цяпер людзі пайшлі сытыя, абьякавыя да ўсяго, іх можна толькі нечым субарыгінальным разва-рушыць.

А р н о л ь д (Тасі). Тася, я, прызнацца, і не заўважаў, якія ў цябе доўгія і прыгожыя ногі, а шыя Неферціці. Спадзяюся, ты ведаеш, што я мастак. Акурат цяпер працую над вялікім палатном. Калі бы ты згадзілася, я б рызыкнуў прапанаваць табе пазіраваць. За гэта плацяць грошы. Усё дазволена законам.

Т а с я . Колькі?

А р н о л ь д . Тры рублі гадзіна. Я дам дзесяць. Дарэчы, вазьмі задатак. Непрыкметна. У кішэні на грудзях... дваццацьлятка. лепш прыйсці ў аўторак альбо пятніцу пасля дзвюх.

Т а с я (бярэ грошы). Я прыйду.

А р н о л ь д . Званіць не трэба. Дзверы будуць адчынены.

Уваходзіць В о л ь г а .

В о л ь г а . Таварышы, пельмені сібірскія!

Усе кінуліся да стала. Арнольд затрымлівае Сцяпана.

А р н о л ь д . Сцяпан, купі чаканку. Дарма.

С ц я п а н . Я ж купляў неяк у цябе царкву. Гэта хто? А р н о л ь д . Лідэр рэвалюцыі адной лацінаамерыканскай краіны.

С ц я п а н . А краіна яго за нас ці супраць нас?

А р н о л ь д . Яна пакуль трымаецца курса недалучэння. Ні за нас, ні за тых.

С ц я п а н . Тады так. Няхай выбера канчаткова з кім. Тады куплю. Люся, мы будзем танцаваць, а яны няхай аб'ядаюцца. Давайце пагаворым.

Л ю с я . Давайце.

С ц я п а н . Пра што? Пра космас?

Л ю с я . Можна і пра космас.

С ц я п а н . А вы ў шахматы гуляеце?

Л ю с я . Не.

Лявон падыходзіць да Сцяпана і Люсі.

Л я в о н . Даруйце. Пакуль я не п'яны, прашу вас і вас узняць па лістку. Тут заяўка на маю кнігу. Так, без заяўкі не хочучь ніяк выдаваць, кажучь, ніхто не купіць. Л ю с я . Правільна кажучь. Цяпер купляюць толькі класку.

Л я в о н . Вы, Сцяпан, на заводзе. Там у вас гурток кнігалюбаў, напішыце заказ на... дзвесце экзэмпляраў, і вы, Люся, — сярод сваіх. Дапамажыце. Я ў даўгу не застануся.

С ц я п а н . Дзвесце? Дзе ж на вас грошай набрацца? Шахматы, чаканка, а цяпер яшчэ кніжкі.

Л ю с я . Трэба дапамагчы чалавеку. Вы застрахаваны? Я вас застрахую.

Л я в о н . Дзякую вам. Прыйдзе час — і мае кнігі будуць разыходзіцца мільённымі тыражамі. (Ідзе да стала.)

С ц я п а н . Ма, з'еш пельменіну.

А н э т а . З'ямо, шчэ да сну далёка.

С ц я п а н . Як ваша?

Л ю с я . Лезе, куды яе не просяць. Са старымі стамляешся.

С ц я п а н . Вам сумна?

Л ю с я . Сумна.

С ц я п а н . А! Ёлкі-магалкі! Канешне, сумна. За ядой тэлевізар забылі ўключыць.

Г а л я . Точна. Там жа «Блакітны агеньчык».

А л ь д о н а . Сцяпан, сынок, толькі не ўключай гэтую тарантайку. Давайце лепш песні паспяваем, пагаворым. Не ўключай.

С ц я п а н . Акурат паспелі... гэты дурань з кулінара нага тэхнікума фокусы пачаў выкідваць.

Усе з галеркамі пасунуліся бліжэй да тэлевізара.

А н ф і с а (нечакана заспявала). Ой, мароз, мароз, не марозь мяне...

Г а л я . Ма! Паважай калектыў, дай паслухаць.

А л ь д о н а . Усё. Пішы прапала, тэлевізарны дурнапаў, не адпусціць, покі не паснуць.

Раптам тэлевізар змоўк.

С ц я п а н . Ёкэлэманэ. (Падыходзіць да тэлевізара)

і б'е кулаком па версе.) Вось яна, хвалёная японская трубка. Усё. Мёртва. Праз тры гадзіны сам уключыцца. Арнольд. Хто хоча глядзець тэлевізар, усе да нас! Тэмпе, тэмпе.

Тася, Люся, Арнольд, Сцяпан і Вольга рушылі да Чэпікаў.

Галля (Лявону). А ты куды? Хоціць, пагулялі. Што ў цябе, тэлевізара ў хаце няма?

Лявон. Лагічна.

Альдона. Дзеці, а пірог? Ён смачны, цёплы. Вяртайцеся.

Лявон. Я люблю мучное. Анфіса Іванаўна, прыхаціце на нашу долю.

Галля і Лявон выходзяць.

Паўза.

Анфіса. Нясі пірог, Альдона, будзем есці.

Альдона ідзе за пірагом.

Анэта. Мая Таська курыць і выпівае. Сэрца баліць.

Анфіса. Твая... майго ўнука наогул здалі ў інтэрнат. Ні мы ім не патрэбны, ні дзеці.

Альдона прыносіць пірог.

Альдона. З'ямо ўвесь, а ім — дулю з макаю.

Анфіса. От, кажу, Альдона, свет пайшоў — ні нашы душы, ні надзеі, ні работы... іх нішто не цікавіць. Усе самі па сабе і для сабе.

Анэта. Стары чалавек усім вочы муляе. Таму трэба маўчаць, нікуды не лезці і цярпець.

Альдона. Вось у гэтым і памылка. Жыццё ў іх і справядлівасць не поўнілі жыццё шчасцем.

Анфіса. Маіх уратае служба. Фізічная работа. Прачытала я вершы таго так звананага класіка, пра катора мой кніжку піша. Люблю Пушкіна, ведаю Нькарасава, а гэты ж графаман нейкі, вучыла, дык нічога ў галаве не застаецца, хлусня і пустэча.

Альдона. Вось і скажы Лявону.

Анфіса. Куды там. Баіцца яго. Той абяцаў падтрымку. Пабуду да сакавіка ды дахаты.

Анэта. Даюць есці — і маўчы.

Альдона. Бабанькі, я вас не пазнаю. Жыццё за

плячым, а вы здраджваеце сваім прыныцпам, хочаце стаць падобнымі на іх?

Анэта. Грошы даваць?

Альдона. Наадварот. Ніякіх грошай. Рэж праўду-матку. Яна... Яна прасвятліць ім розум і душы. А не, дык мацёрным словам. Умееш?

Анэта. Калі вып'ю ці ўвайду ў злосць, магу.

Альдона. Давай, не саромейся. Яны нейкай сілай скіраваны не на тое шчасце — на ілюзорнае.

Анфіса. Самі распусцілі.

Альдона. У мяне прапанова да вас. Давайце з Новага года на сто працэнтаў зменім сваё існаванне.

Анфіса. Загавор?

Альдона. Так. Трох імператрыц. Вам загадваю — толькі праўду ў вочы.

Анэта. Дык яшчэ ў бальніцу здадуць.

Альдона. Спужаюцца. Ты кажаш, твайго фізічна праца прасветліць?

Анфіса. Толькі яна. Яму трэба пабыць сярод людзей, каб ён адчуў, чым жыве народ.

Альдона. Знаёмыя ў горадзе ёсць?

Анфіса. Ваенком. Разам вучыліся.

Альдона. Няхай забярэ яго на зборы.

Анфіса. А што? Ідзя!

Альдона. Прашу цябе, Анэта, паспрабуй перамяніцца. Праўдай іх, як аглобляй па плячах.

Анэта маўчыць.

Анфіса. Не нападай на Анэту. Ты і адукаваная, і смелая, і праўду сышлеш, а ўсё тваё жыццё ім нецікавае.

Альдона. Я позна апамяталася. Я вучыла аўтаматчна, а што толкам у кніжках, хто іх склаў, напісаў — не думала. Так. Вы з сённяшняга дня пачынаеце жыць толькі па праўдзе сэрца і патрабавальнасці, а мне праўду замяняць грошы. Я стану такой, як яны. Праікнуся, бы Бог, іх духам.

Анфіса. Дзе ж ты столькі грошай возьмеш?

Альдона. На два месяцы хоціць. Нашу вёсачку зносяць. Будуць атамную электрастанцыю. Заплацілі мне за хату і сад дзевяць тысяч! Гуляй, Альдона.

Анэта. А дзе ж ты жыць будзеш?

Альдона. Выбіраю. Паспрабую па-іхняму. Мо й

сапраўды мы састарэлі з лозунгамі ды заклікамі, мо мы не разумеем сэнсу і мэты сённяшняга жыцця? А вам... не здавацца... Праўда вочы коле, а жыццё вучыць.

Анфіса бярэ телефонную трубку.

Куды званіць хочаш?

Анфіса. Ваенкаму.

Альдона. З Богам. І з Новым годам.

Анэта. Калі прыб'юць мяне за язык... Ось тут (*паказала за пазуху*) акурат сто сорок рублёў на труну засталася... Астатнія дваццаць на вянкі калгас зашліціць. Каб памяталі.

Зацямненне.

КАРЦІНА ВОСЬМАЯ

Кватэра Сцяпана Вашчылы. Анэта адна. Вышывае кветачкамі блузку для Тасі. Спявае ўпайголаса: «О-ля-ля-ля... ля... Та пад калянаю ўсё ж дачакайся мяня-я... Ой, на крутым берагу дачакаюся я, ай-ля-ля-ля». Ціха, непракметна ўваходзяць Тася і Косцік, тайком крадуцца ў свой пакой, каб не заўважыла Анэта. Нешта ўпала, грымнула, і яна азірнулася.

Анэта. Цьфу! Госпадзі, скуль вы?

Тася. Холадна на вуліцы, мы пасядзім у нас. Толькі бацьку не кажы.

Анэта. Ой, круціш, дзеўка. Хадзі сюды. Паглядзі на каляндар, калі сонейка ўзыходзіць?

Тася. У сем гадзін раніцы. Так што можаш хутка ехаць у вёску.

Анэта. Паеду і цябе пытаць не буду.

Тася (*Косціку*). Пойдзем. Нешта яна зусім апошні тыдзень як ашалела.

Анэта. Куды? Стой. Як цябе завуць?

Тася. Баба, гэта мая асабістая справа.

Анэта. Маўчы. Як?

Косцік. К... К... Косцік.

Анэта. Заіка?

Тася. Негвая справа! Ён ад нечаканасці заікаецца.

Анэта. Не ты, а вы. Каб памятала.

Тася цягне за руку Косціка, і яны выходзяць.

Тэлефонны званок.

Слухаю. Я, Анэта Іванаўна. Добры дзень, Вольга. Кажы, я перадам. Гэта перадаваць не буду. У яго няма, і я не дам. Так, не дам. Не. Такая, як была. На курорце грошы не трэба. Табе паслалі сто рублёў. За тыдзень прагуляла. Болей не дам. Усё. (*Паклала трубку.*)

Уваходзяць Тася, падае тры рублі.

Тася. Анэта Іванаўна, выскачы ў магазін, купі дзве пачкі цыгарэт.

Анэта. Я?

Тася. Ты, ты!

Анэта (*кліча*). Косцік, хадзі сюды.

Уваходзяць Косцік.

Косцік, ты ведаеш, дзе наш гастронам?

Косцік. Ведаю.

Анэта. Бяры грошы. І куляй за цыгарэтамі.

Тася. Анэта Іванаўна... вы замнога сабе дазваляеце.

Анэта (*строга*). Бяры грошы — і марш.

Косцік бярэ грошы і хуценька выходзяць.

Тася. Анэта Іванаўна, гэта ў народзе называецца хамствам. Не забывайце, што мы далі вам цягло, я — свой пакой, мы вас кормім.

Анэта. Ах, корміце. Хто восенню пераправіў вам пяць мяжох бульбы? Паўкабанчыка, мёд... Хто?

Тася. Ты... Вы.

Анэта. Та-ак. Сто пяцьдзесят разоў я чысціла бульбу... няхай па дваццаць капеек... выносіла грыццаць разоў вядро са смеццем... замест цябе. Раз, два, тры... дзесяць разоў мыла падлогу. Гані за ўсё дваццаць пяць рублёў.

Тася. Баба, я пажартавала. Ты даруй. Вы добрая, працавітая. Ты для мяне прыклад. Я напішу пра цябе сачыненне.

Анэта. Не загаворвай мне зубы.

Тася. Гэта абдзіралаўка.

Анэта. Як ты да мяне, так і я. Гані!

Тася (*злосна*). Ах, так. Я буду вышэй. Бяры. (*Дае грошы.*)

А н э т а. За выпшваную блузку яшчэ пяць рублёў.
Я табе пакажу, які я ваш хлеб ем.

Уваходзіць К о с ц і к.

К о с ц і к. Кушці.

А н э т а. А цяпер ідзі і выкінь іх у вядро.

К о с ц і к. А...

Т а с я. Кінь. З ёй лепш не звязвацца, а то яшчэ ўсё
бацьку раскажа.

К о с ц і к і Т а с я ідуць у свой пакой. У дзвярах з'яўляецца

С ц я п а н. Пануры, сумны, бы некага незнарок забіў.

А н э т а. Прывалокся. Ты дзе гэта пасля работы боў-
таўся тры гадзіны?

С ц я п а н. У дружыне... быў.

А н э т а. А дзе ж чырвоная павязка?

С ц я п а н (*глянуў на рукаў*). А... яго... забыў яе ў

піўной. У цябе выпіць нічога не знойдзецца?

А н э т а. Знойдзецца. На Новы год не дапілі. Давай
мазнём разам. (*Дастае ўсё тую ж велізарную бутэльку
самагонкі.*)

С ц я п а н. Давай, мама. (*Уключае тэлевізар.*) А,
зноў гэта з кулінарнага. Што, у іх на тэлебачанні болей
нікога няма? (*Сеў да стала.*)

А н э т а. Налівай.

С ц я п а н. Табе колькі?

А н э т а. Пароўну.

С ц я п а н. Рызыкаўна. Я многа магу выпіць.

А н э т а. І я не менш. Столькі ж. Тут ты п'еш, а
мне там аўкаецца. Хаджу п'яная ад сораму, так што
ўсё адно.

Сцяпан налівае ў шклянкі самагонку.

С ц я п а н. Замянілі мяне, ма... Усё. Без слёз, без
панікі. Робатам замянілі.

Выпілі.

Я не закусваю.

А н э т а. І я. Прагналі, значыць?

С ц я п а н. Сцяпан выжыве. Перавялі ў варгаўнікі.

На сэрцы балюча. (*Зноў налівае сабе ў шклянку.*)

А н э т а. І мне налівай.

С ц я п а н. Яна крэпкая.

А н э т а. Нічога. Ну, а ў таго чалавека ў шапкі
выйграў?

С ц я п а н (*ажывіўся*). Пакараў. Усё! Начыста. Бо-
лей у шахматы не садзіцца. Дык, разумееш, што праз
два тыдні чубаты прыдумаў? Прыносіць новую цацку.
(*Дастае калярковы кубік Рубіка.*) Вось. Кажа, давай на
грошы, хто хутчэй усе бакі аднолькавым колерам зро-
біць. І пачалі. Ён так насабачыўся, што я... за тры га-
дзіны не змог, а ён, падла, за пяць мінут.

А н э т а. Піць табе грэба меней. Не пі, сыноч. Д'я-
бал толькі і чакае, пакуль ты нап'ешся. Ты ўсё Драспаў,
прапіў. Затрымайся, пакуль не прагналі зусім з горада.
Жонка ўцякла на курорт, грошы прасвіствае, зноў пра-
сіла сотню, дзіця ад рук адбілася.

С ц я п а н. Я люблю сям'ю. А выкінуць, у вёску
паеду.

А н э т а (*крыху ап'янела*). Любіш? Што ж ты дав-
валяеш, каб яна ў шаснаццаць год курыла, піла, да
ранку гуляла, бацьку роднаму грошы пад працэнты па-
зычала.

С ц я п а н. Та-ася!

Уваходзіць Т а с я.

Падыдзі сюды, дыхні.

Т а с я. Што з вамі сёння? Як італьянскія тэрарыс-
ты. Магу дыхнуць.

С ц я п а н. «Прыма»?

Т а с я. Шэрлак Холмс, калі на тое пайшло, «Маль-
бара», а па-другое, заўтра мне шаснаццаць год.

С ц я п а н. Я табе пакажу шаснаццаць год.
Гадаю прававіно, цыгарэты, пагулянкi. У распуссту цягне?
(*Здымае папругу.*)

Т а с я (*падыгае да акна*). Толькі не фізічна! Я вы-
кінуся з акна!

А н э т а. Сцяпан, супакойся. Там... у пакоі чужы
чалавек.

С ц я п а н. Як? Сярод белага дня? Канешне, які-не-
будзь інпаземец!

Т а с я. А хто бы ні быў. Ён абяцаў мяне любіць,
карміць і адзываць.

С ц я п а н. Ах, ужо абяцаў! Усё. Давай, здымай
джынсу, якую я купіў на грынаццатую зарплату.

Т а с я. Калі ласка. Я вышэй. Прасіць не буду. (*Зды-
мае джынсы.*)

С ц я п а н. Можаш быць свабоднай.

А н э т а. Голая? На хоць прыкрыйся рушніком.

Т а с я з тонарам пакадае пакой.

С ц я п а н. Паганы характар. Як жыць?

А н э т а. Праўдай.

Уваходзіць К о с ц і к.

К о с ц і к. Дзень добры, дзядзька Сцяпан.

С ц я п а н. Добры дзень. (Пазнае Косціка.) А, дык гэта ты, Патрубейка, бярэшся адзываць і любіць?

К о с ц і к. Я вас прашу, аддайце джынсы.

С ц я п а н. А калі не аддам, біць пачнеш? Свайго будучага дзеця?

К о с ц і к (болыш смела). Прашу, аддайце штаны.

А н э т а. Мне ён падабаецца. Аддай, Сцяпан.

С ц я п а н. Добра. Толькі адлей адну штучку. Складзі аднолькавы колер кубікаў з усіх бакоў. Проша пана.

Косцік дастае з кішэні акуллары, бярэ кубік і пачынае маніпуляцыі.

С ц я п а н сочыць за рухамі з вялізнай іроніяй.

Вось яна, мамо, зялёная моладзь, пра сям'ю марыць. Пхні, ад самастойнасці ўпадзе.

К о с ц і к. Усё, калі ласка.

С ц я п а н (яшчэ не верыць). Феномен. Хто б мог падумаць, маці, што пад гэтымі акулларымі нешта пэт-ліць? Сы-нок! (Абдымае.) Ты знімец ганьбу з дзеця.

Пойдзем. Нам трэба даканаць яго, каб у ліцейны дэх разам са мной пайшоў.

К о с ц і к. А джынсы?

С ц я п а н. Што джынсы? (Дае штаны.) Пра вяселле думай. Пойдзем.

Тэлефонны званок.

Мамо, мяне няма. Я на Дзень лыжніка пайшоў.

А н э т а. Слухаю. Ёсць. Так. Куды? Прыйдзе.

С ц я п а н. Я ж кажу, мяне няма. Хто?

А н э т а (паклала трубку). З дружынны. Ідзі на пост, цябе чакаюць ля нейкага апорнага пункта.

С ц я п а н. Ведаю. Я ж прасіў...

А н э т а. Па праўдзе, сянок. Патрэбны там, ідзі. Просіць чалавек — дапамажы, плача чалавек — не праходзь міма. І яшчэ, сыночак. Такое скажу... Ты пра вёску ўспомніў. Удзячы, маўляў, ад робатаў туды. Позна. У горадзе любата. Цёпла, харчы лёгка даюцца, людзей шмат. Ты ад Бога адарваўся і так павіс без веры.

Нічога ў нашай вясковай жытці цікавага няма. Табе цяжка будзе. Ты ж забыўся, як за плугам хадзіць. Бяруць хлопцы назад у ліцейны — ідзі.

С ц я п а н. Ма, цябе развязаю. Перапіла.

А н э т а. Я прызозя, як на памінках. Косцік, заставайся. Ён пойдзе на дружыну.

Паўза.

С ц я п а н. Твая праўда, маці. Ты дачакайся мяне, Косцік. (Выходзіць.)

А н э т а. Тася, пазвані да Анфісы.

Тася моўчкі набірае нумар тэлефона.

Т а с я. Не адказвае.

А н э т а. Тады да Альдоны.

Т а с я. Раскамандавалася, як фельдмаршал. Ніхто не падымае трубку.

А н э т а. Пасля пазвонім. Куды?

Т а с я. Музыку слухаць.

А н э т а. Косцік, ты бульбу чысціць умееш?

К о с ц і к. Не. Адзін раз спрабаваў.

А н э т а. Сядай да кошыка. Я навучу. А ты, Тася, дзеця замешваць навучылася?

Т а с я. Яшчэ што. Я ў кафе есці люблю.

А н э т а. Даставай муку. Я буду падказваць. Хачу варэнікаў з бульбай.

Т а с я. А што ж ты будзеш рабіць?

А н э т а. Газету пачытаю.

Зацягненне.

КАРЦІНА ДЗЕВЯТАЯ

Кватэра Лявона Патрубейкі. У дэкарацыі змен няма. У пакоі адна Г а л я. Яна вельмі ўзбуджана, не знаходзіць сабе месца. Ходзіць з аднаго кутка ў другі. Уваходзіць з пакупкамі А н ф і с а.

А н ф і с а. Калі ў хаце не пахне хлебам і баршчом, тады кватэра-перасадка, а не ачаг моцнай сям'і.

Г а л я (са слязамі на вачах хапае са стала ліст паперы). Ма... не магу супакоіцца. Яго не стала.

А н ф і с а. Супакойся, а дзе ён?

Г а л я. Яго тэрмінова забралі на двухтыднёвыя зборы.

А н ф і с а. У Сірыю?

Г а л я. Сем кіламетраў ад сталіцы. Ён жа ў мяне не служыў. Параніць яшчэ сам сябе.

А н ф і с а. Гарматай цяжка параніцца. Зборы яму на карысць.

Г а л я. Сёння званіў сам Антон Бенядзіклавіч Фразь. Цікавіўся, як кніжка.

А н ф і с а. Трэба было адказаць, што ён графаман і кніжкі не заслугоўвае. Няхай аддасць дэфіцытную паперу маладым талентам. Прыкрываецца Савецкай уладай і тройчы пры жыцці выдае збор твораў. Яшчэ з першага выдання стаяць на паліцах у магазінах кніжкі і пыляцца.

Г а л я. Ціпэй. Яшчэ хто-небудзь пачуе. У яго вялікая пасада.

А н ф і с а. Чынам ад крытыкі пазбаўлены. Я прачытала ўсё, што ён кожны дзень выплёўваў на старонкі газет. Атрута бяздушная і пустая.

Г а л я. Ён абяцаў нам трохпакаёвую кватэру, кафедру Лявону і Дзяржаўную прэмію. А Лявон... ён пачінуў завяшчанне.

А н ф і с а. Просіць пахаваць яго недалёка ад Пушкіна?

Г а л я. Не. Просіць пахаваць яго цела на радзіме, у калгасе «Дзвіна».

А н ф і с а. Успомніў, што радзіма ёсць.

Г а л я. Што рабіць? Як адкупляцца? Мо ў цябе сябры ёсць, дамо грошай?

А н ф і с а. І ты туды ж. Ад доўга адкупіцца немагчыма. Што сказаў Цыцэрон? На першым месцы — інтарэсы дзяржавы, на другім — бліжніх сваіх, на апошнім — свае ўласныя.

Г а л я. Мяне позна выходзіць. Мне трыццаць сем год, дзе-небудзь у гарэме шэйха дружальбнай нам краіны я была б ужо старой жонкай. Удумайся. Выходзівай Косціка.

А н ф і с а. Дарэчы, ён яшчэ не прыехаў?

Г а л я. Як?

А н ф і с а. Я яго забрала з інтэрната.

Г а л я. Як? За што на мяне такія мукі, Госпадзі, не дадуць пажыць для сябе, не дадуць. (*Выходзіць.*)

А н ф і с а. Ідзі, ідзі. Дыхні свежым паветрам. Вясной пацягнула. (*Набірае нумар тэлефона.*) Анэта?

А н э т а. Я, Анфіса.

А н ф і с а. Выйдзі на балкон. Вясной сёння пацягнула. Так соладка і надзейна.

А н ф і с а. Баюся на балкон. Зямля цягне.

А н ф і с а. Тады адкрый фортку. Як справы на фронце?

А н э т а (*глянула на Сцяпана, які мые падлогу. Гаворыць ціха, каб сын не чуў*). Змагаюся. Здаецца, да памяці вяртаецца.

Анфіса застаецца адна. Уваходзіць Косцік. Ён у акуларах, у якіх адна ліняя чорнага колеру.

Косцік. Бабуля! Хаў ду ю ду!

А н ф і с а. Косцік. Унучак. (*Абдымае яго.*) Вось і святло ў хаце. Сям'я без дзіцяці, як паравоз без машыніста, імгтыць абы-куды без кантролю.

Чутны далёкія гарматныя стрэлы.

Божка, што ў цябе з вокам.

Косцік. З дзяцінства.

А н ф і с а. Забылі зняць у дзяцінстве.

Косцік. Замуравалі ў інтэрнат. А дзе бацька?

А н ф і с а. Чуеш далёкае рэха гармат? Гэта ён радуецца твайму вяртанню. На зборах.

Косцік (*падхапіў Анфісу*). Ура-а! Сва-бо-да!

А н ф і с а. Ціпэй, дурань. Апендыкс лопне. Чаму яны трымалі цябе ў інтэрнаце?

Косцік. Я сказаў, што маці шызанулася, а бацька дурань, бо служыць дугаму аўтарытэту.

А н ф і с а. За праўду пасадзілі! Дзед твой любіў праўду. А яшчэ?

Косцік. Яшчэ... Баяліся, каб я здуру да войска не ажаніўся з Тасяй Вашчыла. Шукалі мне дачку вышэйшых за дзядзьку Сцяпана таварышаў. Баяліся, каб мы з ёй... да войска... ега...

А н ф і с а. А вы?

Косцік. А мы ўжо...

А н ф і с а. Гэта... што ўжо?..

Косцік. Дамовіліся... яго не ега, а не распісвацца. Пасварыліся ўчора на смерць.

А н ф і с а. Ты больш яе не кахаш?

Косцік і к. Кахаю, але не паказваю. Я маю гонар.
Анфіса. Каханне заслужыць трэба павагай, дабрыней, талентам. А дзе твой баян?
Косцік і к. Не ведаю. Мо прадалі. Я кінуў.
Анфіса. Чаму?

Косцік і к. Не модна. Перайшоў на мастацкі свіст.
Анфіса. За што я сорака рублёў кожны месяц дасылала, каб ты прасвістаў усю навуку?

Косцік і к. Бабуля...
Анфіса. Маўчы. Дзед твой... вярнецца з вучэнняў, злы, галодны. Возьме гармонік і душу адагрэе.

Косцік і к. У мяне слабыя вочы.
Анфіса. Здымі акулары. (*Водзіць пальцам перад вачыма. Расцілае на стале карту.*) Глядзі сюды. Толькі адным вокам. Які гэта горад?

Косцік і к. (*углядаецца*). Ві... Ві... Вашынгтон.

Анфіса. Не гадай.

Косцік і к. Віцебск.

Анфіса. Правільна. А гэта што?

Косцік і к. Вёска Язвіна.

Анфіса. Калгас «Дзвіна». Гэта і ёсць твая радзіма.

Косцік і к. Не памятаю. Я там ніколі не быў.

Анфіса. Цябе схавалі ў інтэрнат. Шукай баян. Хачу паслухаць.

Косцік і к. Пайшоў шукаць інструмент.

Мастацкі свіст... Самі сапсаваліся ўпчэнт у пошуках лёгкай капейкі, і дзіця туды ж.

Тэлефонны званок.

Кватэра Патрубейкі. Няма яго. Калі не захоча там застацца, то праз дзесяць дзён будзе. Я даўно хацела вам сказаць: халтуршчык, кінь псаць, не пагань душы людзям. Гэта вы ашалелі. Спекулянт. Дармаед. (*Кладзе трубку.*) Я звар'яцела. Ды я тут да лета застануся, а кніжку пра графамана не дапулчу.

Уваходзіць Косцік і к з баянам.

Косцік і к. Знайшоў.

Анфіса. Давай.

Косцік і к. Што?

Анфіса. А што памятаеш. Каб маё сэрца заспявала.

Косцік нешта пілкнуў, сабраўся з думкамі сыпануў «Страдания».

Анфіса. Хватка дзедава. Боршч заслугоўваеш. Пачакай. (*Ідзе на кухню.*)

Уваходзіць Тася.

Тася. Дзверы не зачынены. Гэта ты іграў?

Косцік і к. Я.

Тася. Ты надоўга дахаты?

Косцік і к. Назаўсёды.

Косцік і Тася набліжаюцца адзін да другога. Цалуюцца. Доўга так. Уваходзіць Анфіса.

Тася (*заўважыўшы Анфісу*). Э... віншую цябе з днём Савецкай Арміі. Бось. Падарунак. (*Хутка дастае з сумачкі адэкалон.*)

Косцік і к. (*свіснуў*). О-го. Такі даратгі. Дзе ж ты столькі грошай узяла. Стыпендыі няма.

Тася. У бацькі пазычыла.

Косцік і к. Не брашы. Нешта апошнім часам вельмі люблю праўду.

Анфіса. Правільна. Я злы дэман праўды — пры мне інакш не атрымаецца.

Тася. А ты не пакрыўдзішся?

Косцік і к. Не.

Тася. Мне іх даў Арнольд. У задатак. Я абяцала яму пазіраваць.

Косцік і к. Бабуля, ты чула?

Анфіса. Чула. А вось гэта вашы праблемы. Я не мяшчаюся.

Косцік і к. І ты згадзілася? Вярні назад.

Тася. Не выступай. Па-першае, я яшчэ не была ў яго і голай пазіраваць згоды не давала. Па-другое, грошай у мяне няма. Мая Анэта не дае.

Косцік і к. Я пазычу ў сваёй. Анфіса Іванаўна, пазычце мне дваццаць пяць рублёў.

Анфіса. Куды?

Косцік і к. Білеты купіў... хор данскіх казакоў.

Анфіса. А-яй-яй... Давай праўду.

Косцік і к. Тася хоча вярнуць аванс Арнольду.

Анфіса. За што?

Косцік і к. Яна згадзілася пазіраваць яму.

Тася. У яго план гарыць.

Косцік і к. Пагрэбна напісаць партрэт.

Тася. Перадавіка сельскай гаспадаркі.

А н ф і с а. А што?

К о с ц і к. Яна перадумала.

А н ф і с а. А калі ў чалавека план гарыць? На выстаўку здаць трэба. Дык, кажаш, перадавік. Мо я падытаўку здаць трэба. Дык, кажаш, перадавік.

Т а с я. Я ўжо добра не памятаю. А калі не перадавіка, то німфу.

А н ф і с а. А што, я, па-твойму, старая разваліна, не падыду на німфу? (*Распускае косы, надзяе шапку з вуаллю.*) Як?

К о с ц і к. Зорка амерыканскага кіно.

А н ф і с а. Калі трэба пазіраваць?

Т а с я. Сёння пасля дзвюх.

Анфіса глянула на гадзіннік.

А н ф і с а. Можна яшчэ паспець навесці марафет. Маладой дзяўчыне іспі да мастака неяк нялоўка. Да мужчыны трэба цягнуцца як да анёла, але і баяцца яго як д'ябла. Дапамажы мне прыбрацца.

Вацямненне.

КАРЦІНА ДЗЕСЯТАЯ

Кватэра Арнольда Чэпіка. Люся робіць штучныя кветкі. Арнольд трэніруецца з двухпудовай гірай. Падымае яе ўгару то правай рукою, то левай.

Л ю с я. Дзе яна?

А р н о л ь д. На кухні. Фарбы рыхтуе.

Л ю с я. Я болей не магу. (*Кідае кветкі на падлогу.*) Не маці, а нейкая бяздушная машына. Рабі, рабі, гандлюй, гандлюй. У яе слова іншага, акрамя грошай, апошні месяц не чула. Звар'яцела на старасці. Склероз нейкі амаральны. Мастаком сябе ўявіла.

А р н о л ь д. А па-мойму, усё лагічна. Чым больш грошай маеш, тым больш хочацца.

Л ю с я. Я сягоння ўпершыню засумавала па дзетках. Чаму я кінула настаўніцтва? Ты хто сёння?

А р н о л ь д. Мамаша гісторык і таму піша партрэт рымскага гладыятара.

Л ю с я. І ты пагураеш яе капрызам, дурноце?

А р н о л ь д. Мне добра плаціць. Цішэй. Ідэе.

Уваходзіць Альдона з бутэлькамі ў руках. Падымае палатно, ставіць мальберг.

А л ь д о н а. Люся, не лянуйся. Тэмпо, тэмпо. Час — грошы, Арнольд, гадовы!

А р н о л ь д. Заўжды гадовы. (*Становіцца пасярод пакоя і падымае рукамі над галавой гіру.*) Толькі ў мяне просьба: паскорце ваша хобі... Болей дзесяці мінут мне не пратрымацца.

А л ь д о н а. Няма часу разводзіць канцель.

Альдона лоўка пуляе з бутэльчак фарбы на палатно і пендзлем агрэсіўна змешвае іх.

А р н о л ь д. Сіллы на зыходзе.

А л ь д о н а. Заканчваю. Па-мойму, зноў выходзіць нешта геніяльнае.

А р н о л ь д (*Люсі*). А па-мойму, склероз пераходзіць у гігантаманію.

Тэлефонны званок.

А л ь д о н а. Слухаю. Так. Дзе? Буду. На сёння хопіць. Кажуць, прывезлі заказаны мне пярсцёнак з брыльянтам. Люся, паедзеш са мной, каб не падманулі. Арнольд, каб панёс на рынак маё палатно і прадаў.

А р н о л ь д. Учора вазіў, ніхто не купіў.

А л ь д о н а. Вучыся... А... захапі і гэту фантазію. Па-мойму, шэдэўр.

Альдона дастае дошку, на якой прымацавана дротам кансервавая банка, кавалак пенапласту, нажніцы, банка з-пад кавы.

А р н о л ь д. І гэта, вы думаеце, нехта купіць?

А л ь д о н а. Ты нічога не пегліш у мастацтве. Гэта шэдэўр. І потым, я даю табе грошы за работу, не забывай. Што ты думаеш гэта? Ну-у...

А р н о л ь д. Снядана турыста.

А л ь д о н а. А вось і не ўгадаў. Так проста і сімвалічна. Гэта ледакол «Сібір». Каб да вечара прадаў. Паехалі, Люся.

А л ь д о н а і Л ю с я выходзяць.

А р н о л ь д (*адзін*). Ледакол «Сібір». Мне казалі, што людзі ў старасці падобны на дзяцей, але каб так рагтам і ў такой ступені. (*Зашторвае акно. Пакідае*

толькі слабое чыреонае святло, якое скіравана на малель берт. Дастае бутэльку каньяку, дзве чаркі, уключае магнітафон. Пачулася напаймузыка, напайшэпт мужчыны і жанчыны.)

Арнольд (звоніць, змянішы да непазнавальнасці голас). Тасі дома няма? Даруйце. Відаць, сёння ўсё ж прыйдзе, чуе сэрца.

Арнольд бярэ каляровы японскі халаг. Не, перадумаў. Зняў сарочку і майку, апрануў халаг на голас цела. Выліў чарку каньяку. Асцярожна ўваходзіць Анфіса. Яе цяжка пазнаць. Перад намі памаладзела прыгажуня.

Анфіса. Нешта ў вас цёмна. Мо не туды?

Арнольд. Туды, туды. Болей ні слова. Я працую ў абсалютнай цішы. Маё нахненне — музыка, цела на туршчыцы і цішыня. Сядайце на кушэтку. Студы. Па стэлі мне бліжэй Рэмбрант. Гульня святла і ценю. Я выбіраю частку цела, скіроўваю туды святло... астатняе дапісвае мая буйная фантазія.

Арнольд так і робіць. Накіроўвае святло на калені Анфісы. Падае чарачку каньяку.

Анфіса. А...

Арнольд. Маўчыце. Здаецца, я адчуваю атмасферу. Добра, што ты прыйшла ў шапачцы з вуаллю. Канспірацыя не папходзіць. Ну-с. (Дастае недапісаны партрэт голай німфы.) Будзем пачынаць. Ты напайнай сябе марамі, думкамі любовінымі. Уяўляй сябе, быццам ты ў дэплай, ласкавай марской вадзе. Ты слакусніца Бога Дыёніса. Калі ласка, крыху вышэй падымі сукенку. Не хавай свае прыгожыя ногі. Не саромся. Яшчэ крыху вышэй...

Анфіса (здыўлена). Гэта не партрэт перадавіка?

Арнольд. Ціпэй. Я баюся за сваё нахненне. Ты пасінула. Аб'елася марожанага?

Анфіса. Так.

Арнольд. Малюю партрэт німфы пасля купання. Уяўляй сябе перапоўненай да краёў любоўю. Вось-вось з'явіцца Дыёніс. Думай пра сябе... О, Дыёніс, як я чакаю цябе. Агалай вышэй ногі. Так-так. О, Дыёніс, прыйдай хутчэй. Яшчэ некалькі мазкоў. Цалуй, Дыёніс. Ногі не так. Трэба адну на другую. Унушай сабе. Я пакажу. (Падыходзіць да Анфісы. Бярэ руку, цалуе. Гладзіць ногі вышэй каленя.) Радасць мая. Рука не мае сіл трымаць пэндзаль. О, якія ногі маладой лані.

Арнольд хоча абняць Анфісу, і раптам яна моцна б'е яго па штэцэ.

Анфіса. Мярзотнік! Ты што чаўпеш, бабнік?

Арнольд хутка ўключае святло.

Арнольд. Ціпэй! Вы? Як? А дзе?.. Што вы тут робіце, Анфіса Іванаўна?

Анфіса. Распуснік, і ты яшчэ пытаеш?! Задурну галаву шаснаціагадовай.

Арнольд. Пра што вы? Не разумею.

Анфіса. Пра Тасю, бессаромнік.

Арнольд. Сведкаў няма.

Анфіса. Мне Альдона і без сведак паверыць.

Арнольд (напалохайся). Цётка Анфіса, любая, калі ў вас ёсць сэрца, вы не ўздымеце меч над маёй галавой. Не загубіце маю будучыню. А гэта... быў лёгкі флірт... Жарт.

Анфіса. З гэтымі жартамі, чаканкай і прахіндайствам ты застанешся без будучыні.

Арнольд. Дарэчы. Трымайце. На доўгую памяць. Дарам. (Падае ёй чаканку.) Забудзем казус.

Анфіса. Хто гэта?

Арнольд. Доктар Кох. Спецыяльна зрабіў партыю для туберкулёзнікаў.

Анфіса зарагатала.

Анфіса. Ну, хахмач. З табой нельга сур'эзна.

Арнольд. Я смешны. Дык мы дамовіліся? Буду вам абавязаны. У мяне сувязі ў кансерваторыі. Косціку спагрэбяцца.

Анфіса. Няхай разлічвае на свае сілы. У мяне таксама ў горадзе знаёмыя ёсць.

Арнольд (з цікавасцю). Хто?

Анфіса. Чулы чалавек. Магу сасвагаць.

Арнольд. Мне цяжка ўгадзіць. Хачу ненармаваныя рабочы дзень, дзе начальнікаў менш, а грошай больш.

Анфіса. Там харчы дармавыя.

Арнольд. Гэта цікава. Толькі не хімічныя заводы. І хто ваш знаёмы?

Анфіса. Начальнік турмы.

Арнольд. Жартачкі. У мяне паджылки затрэсліся.

А н ф і с а. А што? Бадзяешся доўга без работы. А ў нас за дармаедства садзяць.

А р н о л ь д. Я на ўтрыманні ў жонкі.

А н ф і с а. А жонка?

А р н о л ь д. Па чарзе. Паўгода яна на маім утрыманні, паўгода — я на яе.

А н ф і с а. А Альдона?

А р н о л ь д. Маці на нашым утрыманні.

А н ф і с а. Фантастычна.

А р н о л ь д. Кожнаму сваё.

А н ф і с а. Цяжкі выпадак. Трымай сваю дваццаццятку, а то яшчэ будзеш шантажыраваць дзяўчыну.

А р н о л ь д. (Бярэ грошы). Усё шыта-крыта. Я вас не ведаю. Вы мяне.

А н ф і с а. У наступны раз асцярожней з німафамі. А то прыйдзе пераапрапануты чалавек які-небудзь...

А р н о л ь д. І што?

А н ф і с а. Раззлуецца... ды й раздавіць.

А р н о л ь д. Што? Цюбікі з фарбамі?

Анфіса падзывае Арнольда да сябе і шэпча на вука.

Анфіса Іванаўна, яй-богу, у вас салдафонскія жартачкі.

А н ф і с а. Ніколькі. Проста вельмі падабаецца людзям праўду казаць. Так што да пабачэння, еўнух. (Выходзіць.)

А р н о л ь д. Старая карга. Яшчэ накаркае. Цьфу. Не, як цяжка з імі азалаціцца, як невыносна цяжка мастаку!

Тэлефонны званок.

Я, мамачка. Бягу, бягу. Усё прадам. А ледакол у першую чаргу. Да хуткай сустрэчы.

Зацямненне.

КАРЦІНА АДЗІНАЦАТАЯ

Кватэра Лявона Патрубейкі. Г а л я ляжыць у ложка, нешта чытае. Убгае А н ф і с а І в а н а ў н а. Яна ў спартыўным касцюме. Барэ халахуп і лёгка круціць яго на талі.

А н ф і с а. Хто, ты думаеш, першы вясну адчувае: мужчына ці жанчына?

Г а л я. Мама, не перашкаджай. Я праваю над спэ-нарыем Масленіцы.

А н ф і с а. Хто ж так працуе? Ідзі на вуліцу, да народа. Усміхніся, глянь на першую талую ваду. А ты ўсё выдумляеш, ныеш, качаешся ў ложку, як старая ці хворая.

Г а л я. Не вучы мяне жыць!

А н ф і с а. Ты на каго голас павышаеш?

Г а л я. Надакучыла.

Уваходзіць засяроджаны Л я в о н.

Я ад твайго тэмперamentу пакутаваць не буду. Хопіць, Лявон недзе выдыхаецца. (Займажыўшы мужа.) А, Лявонка. (Бяжыць. Абдымае, цалуе.)

Л я в о н. (У вайсковай форме). Пакуль жывы.

Г а л я. Я цябе больш нікуды не адпушчу. Нікуды. Я цябе люблю. Вельмі люблю. Званіў Фразь. Я ўсё рас-тлумачыла. Што з рукамі?

Л я в о н. Крыху абмарозіў пальцы. Семсот кіль снарадаў перацягаў.

А н ф і с а. (Цалуе зяця). Любы мой зяцёк, дык гэта ж добра. У цябе ж вочы паразумнелі. Я табе баршчу дам. Ты заслужыў.

Л я в о н. Дзякую. Такое пачуццё, быццам нанова нарадзіўся.

А н ф і с а. Галя! (Дае тры рублі.) Збегай і купі ге-рою віна.

Г а л я выходзіць.

Л я в о н. Анфіса Іванаўна, я толькі сёння даве-даўся ад старшыні, што азначае маё прозвішча Патрубейка.

А н ф і с а. Што?

Л я в о н. Даўней у часы небыспекі людзі вешалі тру-бы і аднаго ставілі на варту. Кажуць, угледзіш пажар, паводку — па трубе — бей-ка.

А н ф і с а. Божа, малайчына мой, ты нават філа-софтваваць пачаў.

Л я в о н. Многа думаў начамі. У мяне павінна быць сваё «я».

А н ф і с а. Я табеказала, што твая манаграфія — гэта пустэча ў параўнанні з праўдай жыцця.

Л я в о н. Ісціна. Ён, гэты Фразь, ён жа ні за што не змагаецца. Вайна, мір, жыццё, лёс чалавека яго не цікавяць. Ён цікавіцца толькі грашыма.

А н ф і с а. Таму што дарваўся да бескантрольнага карыта. Пазвані і скажы, што ад манаграфіі адмаўляешся.

Л я в о н. Не. А кафедра? Выдавецтва? Кніжка?

Уваходзіць Г а л я.

А н ф і с а. Ты сляпы, баязлівец. Хто, скажы, хоць адзін салдат трымаў пад папруккай яго кніжку?

Л я в о н. Трымаў. Толькі ў другім месцы.

Г а л я. Лявон, званіў Фразь.

А н ф і с а. Пазвані. Зразумеў, што ты прагнеш славу тасці. Яго ж паэзія памрэ, бо яна ад нараджэння мёртвая, а значыць, і твая праца памрэ разам. Дакажы, што ты мужчына, ці не лепш жыць па праўдзе, сумленна?

Г а л я. Не звані. Не слухай яе. Нам тут жыць, а яна паедзе.

Л я в о н. Анфіса Іванаўна, я згодны. Хлусня. Прытасаванства. Я пазваню.

Г а л я (забірае тэлефон). Не дам!

Л я в о н. Дай трубку.

А н ф і с а. Я адракуся ад цябе, як ад дачкі.

Г а л я (перадае тэлефон). На. Кадай сабе магілу. Толькі памятай: шэсць год я цябе трымала, больш не буду.

Л я в о н (набірае нумар тэлефона). Алё. Добры дзень. (Закрывае трубку рукой.) Ён не ў гуморы.

А н ф і с а. Мо не паспеў сфатаграфавання побач з кіраўнікамі ўрада?

Л я в о н. Я хапеў сказаць, што... Алё! Алё!

Гэта Галя адарвала шнур ад тэлефона.

Не магу так адразу абразіць чалавека. Я пазваню по-тым.

А н ф і с а. Мала табе двух тыдняў. Ты хочаш быць геніяльным, а сам слабы, як вясновы снег.

Л я в о н. Я абяцаю. (Бярэ рукапіс і пачынае яго рваць.)

Г а л я (збірае кавалкі). Ён супакоіцца, ма, потым мы склеім усё.

А н ф і с а. Я клей выкіну.

Г а л я. Ён слінай склеіць. Я прымушу.

Л я в о н. Ніколі.

Уваходзіць А н э т а.

А н э т а. Добры дзень у хату. Анфіса, Альдона кліча да сябе. Час білеты ехаць купляць!

А н ф і с а. Іду.

Л я в о н. Анфіса Іванаўна, не пакідай, не ад'язджай, любая.

А н ф і с а. Я не ад'язджаю. Толькі па білеты іду. Так што ў цябе ёсць час.

А н э т а і А н ф і с а выходзяць.

Л я в о н. Я пазваню!

Г а л я. Падумай пра дзіця. Не пазвоні!

Л я в о н. Я пазваню!

Г а л я. Не пазвоні!

Зацяменне.

КАРЦІНА ДВАНАЦАТАЯ

Зноў кватэра Чэпікаў. Шмат шумных квестак складзена на тэлевізавы, кушетцы. У кватэры нікога. Званок. Нарэшце выходзіць санлівая Л ю с я. Ідзе адкрываць дзверы. Вяртаецца з А р н о л ь д а м. У яго вусы і парык.

А р н о л ь д (здымае парык і адклеівае вусы). А дзе бізнесмен?

Л ю с я (крычыць). Адчапіся ад мяне ўсе! Адчапіся. Дайце адпачыць галзіну.

А р н о л ь д. Супакойся.

Л ю с я. Я абсалютна спакойная. (Закурывае.) Учора

яна прымусіла мяне прадаць пярсцёнак з брыльянтам на тры рублі даражэй. Кажу, мамачка, у людзей няма такіх грошай, кажу, пойдзем лепш у тэатр, цырк, кіно, адпачнем. Колькі можна? Не, цягне толькі на базар.

А р н о л ь д. Яна напісала нарэшце завяшчанне? Л ю с я. Напісала.

А р н о л ь д. А там, на атамнай, ёй работу не знойдуць? А то не выключана, што прыйдзецца ёй дажываць у нас.

Л ю с я. Ты што? Пры цяперашнім яе нораве яна ўкрадзе атам і прададзць Егіпту. Можна, давай кінем усё ды завярбеўся на Поўнач?

А р н о л ь д. А дзевяць тысяч? Яны не валяюцца.

Л ю с я. Цяжка з ёй. Нёвыносна.

А р н о л ь д. Здаецца, ідзе. Бярыся за працу.

Люся і Арнольд сядуць да стала і круцяць шчучыя каларовыя кветкі. Уваходзіць А л ь д о н а.

А л ь д о н а. Фу. Дарма дзець прапаў. Душна ў вас.

А р н о л ь д (*уключае вентылятар, носіць яго за цешчай*). Зараз будзе свежае паветра.

А л ь д о н а (*села ў крэсла*). Душна і сумна. Сёння мы нічога не зарабілі. Дзень дарма прапаў.

А р н о л ь д. Развесялім душу. Ёсць нецэнзурныя песні Высоцкага. (*Уключае магнітафон.*)

А л ь д о н а. Хачу жывога слова. Дарэчы, ты вывучыў што-небудзь?

А р н о л ь д. Навошта вучыць, і так ведаю.

А л ь д о н а (*дастае грошы*). Восць. Дзесяць рублёў за песню!

А р н о л ь д. Пугачовай столькі не даюць. Я гатовы. Што не зробіш дзеля спакою і здароўя любімай цешчы. Кхе. (*Спявае.*) Варобушак прыг, прыг, прыг, бяк, бяк, бяк ён яе, маленькую, хрусць, хрусць, хрусць і шляп, шляп, шляп...

А л ь д о н а. Стой. О, великий и могучий русский язык. Я цябе пра што вывучыць прасіла?

А р н о л ь д (*з кіслай грывасай*). Пра поле, пра лес, пра рэчку, неба, жыта, калгас.

А л ь д о н а. Пра радзіму. Давай.

А р н о л ь д (*нешта ўспамінаючы*). Не магу.

А л ь д о н а. Чаму?

А р н о л ь д. З магамі туга. Не памятаю. Бывае, такое на чалавека находзіць. Адбівае памяць зусім. Каб яшчэ акампанемент...

А л ь д о н а. Давай. Мы з Люсяй будзем траляля-каць.

А р н о л ь д. Эх... (*Спявае.*) Полным-полна коро-бушка, ест ь и ситец и парча, пожалей дитя, моя зазно-бушка, молодецкого плеча. А-ля-ля-ля. Слоў далей не памятаю. Падкажыце. Люся, падкажы. Ля-ля-ля-ля.

Л ю с я (*крычыць*). Хоціць. До-сыць! Ды як вам не сорамна, маці? Што вы ўсе звар'яцелі з гэтымі грашыма? Што ты зневажаеш сябе, Арнольд? Хоціць! Так да-лей жыць нельга.

А л ь д о н а (*задаволена*). Усё ж такі прарвала! Слава Богу! Не вытрымала! Сорамна. Мне вельмі сорамна, дочка. Ты ж падманула мяне? Не настаўніца ты бо-лей, а страхавы агент. Я ж цябе вучыла, спадзявалася: будзе дзеткам з каго прыклад браць. Не сваёй справай займаешся. Што ты пакінеш пасля сябе? Пусты гук?

Л ю с я. А чаму? Вы мяне кепска выхоўвалі. Я была шчырая, праўдзівая. Не ішла супраць сумлення. Быў у мяне другі клас. У ім дачка завуча. Пасрэдняы здоль-насці ў дзіцяці. Але ж нахрапістай маці спатрэбілася зрабіць сваё дзіця круглай выдатніцай. Па плану з пер-шага класа і да дзесятага. І пачалося. Калектыў пайшоў за ёй. Я засталася ў ізаляцыі. Не магу жыць з людзьмі, мне цяжка.

А л ь д о н а. І ты змірылася? Моўчкі? Не выступіла на педсавеце, не дала бой? Як змірылася і з ім (*пака-зала на Арнольда*) жыць без дзяцей, для сябе. Для ча-го вы пасланы на зямлю? Маўчыце! Твая мэбля згніе, шкло разаб'ецца, футра з'есць моць, тэлевізар зга-рыць — не для рэчаў вы пасланы. Што вакол? Сонейка, снег — пуца нябёс, траўка ласкавая, амена дня і ночы, птушкі, людзі. Вам далі ўсё гэта агледзець, узрадаваць-ца, напешыцца. Маўчыце! Што ж вы не пускаеце на свет жывую істоту, каб жыла? Жыць! Якое вялікае свя-тое слова. Зразумейце, што пчасце не ў тым, што вы ёсць! Усё, што патрэбна чалавеку, даецца лёгка. Па-кіньце мяне. Хачу перад дарогай пабыць адна.

Л ю с я. Мам, я якраз і хацела сказаць табе... Што ў мяне будзе дзіця.

Арнольд (здивілені не менш, чым Альдона).
Як?

Альдона. Вы прачыталі маё завяшччанне, у якім я перадаю ўсё ўнуку і прыдумалі новы ход?

Людзя. Не. Яшчэ да завяшччання.

Арнольд. Альдона Іванаўна, нельга ж адмовіць мне... ва ўсім.

Альдона. Не веру.

Людзя. Праўда.

Арнольд. Пакажы ёй спраўкі, аналізы.

Людзя. Усё ў кансультацыі.

Арнольд дастае нейкія рэцэпты, паперкі з вазы.

Альдона. Не буду глядзець. Вы іх купілі ў знаёмага гінеколага.

Людзя. Я не пазнаю цябе, мама.

Арнольд. Можна пазваніць у кансультацыю. Мне і самому цікава.

Альдона. Не веру. Там благ.

Людзя. Так жа нельга жыць: без даверу і праўды.

Альдона. Вы ж існуеце, без даверу і веры да людзей.

Арнольд. Вы ператаміліся. Такое інтэнсіўнае жыццё ў апошні месяц.

Альдона. Не веру.

Арнольд. Ёсць! (Глядзіць адну паперку). Вось накіраванне да тэрапеўта, дзе напісана... ёлкі-палкі, чацвёрты месяц.

Альдона бярэ накіраванне, чытае і губляе прытомнасць.

Людзя (падхоплівае маці). Доктара! Доктара, Арнольд.

Альдона. Не. Не грэба доктара. Усё добра. Клічні сюды Анэту з Анфісай.

Арнольд хутка выходзіць.

Ёсць Бог. Ён пачуў мае просьбы. Цяпер магу ехаць спакойна.

Людзя. Куды ж ты педзеш? Атам там. Заставайся ў нас.

Альдона. Душна тут мне. У школу лясную бяруць, недалёка ад вёскі. Дочачка, калі будзе сыноч, назаві Іванам. Мала ў Саюзе Іванаў

Уваходзяць Анэта з Анфісай, а за імі Арнольд.

Анфіса. Альдона, няўжо паміраць надумала? (Бярэ руку, лічыць пульс.)

Анэта. Альдоначка, нельга паміраць.

Альдона. Забылася цябе, Анэта, павіншаваць. Наш кефір заняў першае месца ў ФРГ.

Анфіса. Пульс, як у васемнаццацігадовай. Можна ехаць. Анэта, клічні вясну.

Анэта. А-гу, вясна! А-гу, краса! Прыйдзі, вясна, вясна, жыццця нясі, ваду нясі, а-гу!

Альдона (сяброўкам). У мяне будзе ўнук! Толькі які слова. Ціха. Каб не сурочыць.

Святло ва ўсіх пакоях.

Альдона. Бярыце рэчы. Сустракаемся ўнізе.

Анэта ідзе да сябе, і Анфіса ідзе да сябе ў кватэру.

Лявон (Анфісе). Я пазваню, абяцаю вам. На кавалак хлеба зараблю.

Галія. Ты супакойся, маці ад'яджае.

Лявон. Я не буду пра яго пісаць. Усё! Не буду.

Сцяпан (з кубікам Рубіка). Я прыеду бульбу са-дзіць.

Анэта. Прыязджай. (Тройчы перахрысцілася, пакланілася.) Дзякую за хлеб-соль.

Тася. Прыязджай, баба.

Альдона. Арнольд, ты вельмі не ўбівайся, калі яна не народзіць блізнятцаў.

Арнольд. Не зразумей...

Альдона. Завяшчанне маё на двух унукаў.

Людзя. А калі адразу не атрымаецца?

Альдона. Пачнеш усё спачатку.

Арнольд. Пакуль дзеці не нарадзіліся, грэба на п'ялёнкі зарабляць. (Зной бярэ чаканку.)

Альдона, Анфіса, Анэта селі на лаўку перад дарогай.

Анэта. Напісала Ганна, што Прыпяць мая ад лёду аслабанілася.

Альдона. І мой Нёман бурліць. Красоце!

Анфіса. І я па сваёй Дзвіне засумавала.

Альдона. А ён куды?

